

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W1KG14782	ImageGroup:	I1KG23990
LCCN:	n/a	ISBN:	n/a

Title:	སྐད་གསུམ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། skad gsum yongs su rdzogs pa'i tshig mdzod chen mo/
Author:	རག་ཏུ་བེར་ raghu vira
Descriptor:	some type set print and most of them are hand written notes
Original Publication:	n/a;n/a
Place:	[new delhi]
Publisher:	[dr. lokesh chandra]
Date:	[n.d.]
Volume:	128
Total Volumes:	139
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at M/S Satluj Infotech Images, E-45, Sector 27 Noida, District Gautam Buddha Nagar, U.P. 201301 via New Delhi, IN for the Tibetan Buddhist Resource Center, 150 17th st., New York, NY 10011, U.S.A 2006. Comments: 6/2016

FREE
TO
TOOTHACHE

VOL. 128

~~38601~~

tooth-ache n दन्तरागः Susr 4.22 .

suffering from tooth-ache दन्तरोगिन् mfn Susr 4.24

t. with decay of the teeth कुमिदन्तकः, कुमिदन्तकः Susr .

tooth-bite रदस्वण्डनम्

Gīt .

toothed adj भूषिताम् RV — संस्वादाकन Dat .

' boar toothed ' (N. of a disease) वराहदंष्ट्रः,

वराहदंष्ट्रः ŚarṅgS ! claf t. ' वत्सदन्तः MBh, R, वत्सदन्तक

R ' flower t. ' (N. of Śiva) पुष्पदन्तः R four t.

चतुर्दन्तः Pān 5.4.11, Kās iron t. त्रयोदंष्ट्रः RV 1.88

5. & 10.87.2 large t. उद्धन्तुर , पिक्क २ f(३४, ई) L

long t. दीर्घदन्त f(ई) MBh 9.2649 ' plough t. ' (N. of

a female demon) फालदेती Pān 5.4.143, Sch ' red t. '

(N. of Durga) रत्नदन्तिका MarkP, ~~रत्नदन्ती~~ L ' strong t.

(Shark) दृढदेशकः L thousand t. सहस्रदंष्ट्र ~~mf~~ L white

t. शुक्लदन्त AitBr, BhP, शुक्लादशन MW ' yellow t. '

(N. of a man) पिङ्गदन्तः Kathās .

toothbrush n शिलाका L .

toothless adj अदन्तक TS, SBr, अदन्तहीन ,

विदन्त Hariv - अदन्त (RV), अदन्तक (ChUp), अदन्त

- शीर्षदन्त MBh - गलितदन्त W - निर्देशन Hit - नीरद

Kāv , (a frog) अयजाम .

toothlessness n अदन्त्यम् .

toothpick n दन्ताशोधनी W - शिलाका L .

serving for a toothpick निदन्ताशोधनी mfn Panc a t.

made of Udumbara wood उदुम्बर ApGr .

tooth-powder n दन्तशोधनचूर्ण Bhpr 4.25—दन्तशोधन:

L .

a sort of tooth-powder which destroys the tarter

but blackens the teeth निश्चुक्कणम् L (also written

निश्चुक्कण and निश्चुक्क. २) .

top n I (of any thing as of a letter etc) शीर्षम्

Hariv, Kav — शिरम् n Bh, Kav, etc — शिरम् —

काष्ठम् Kur, 'as, etc — मस्तकः, मस्तकम् (Un 3.148,

Sch) n, Bh, etc — मूधन् m (Un 1.158) RV, etc — ~~मूधन्~~ ^{पृष्ठम्}

(ifc f, पा) RV, etc — मुखम् (मुखः g प्रथमोऽर्धोऽपि

(ifc f, पा, ई) VS, Br, Bh, etc — पूर्वार्धभागः Ragh - विट्कः,

विट्कम् (g प्रथमोऽर्धोऽपि) Bh, Kav, etc (also विट्कम्

L), वर्षन् m R, AV, वर्षन् n R, VS, TS, etc — तुङ्गः

W - विष्पः f RV, VS, PāncavBr, ĀsvSr - स्तूपः RV, TS,

PāncavBr - विषाणम् (ifc f ३ or ३), विषाणः

(१ अर्थ्यादि) ShadvBr, VarBrS - धुर f RV, Var, etc

-विषुवत् in AV, विषुवत् - भृषि f RV, AV, GrS .

an apartment on the house top चन्द्रप्रसादः Kathās

85.104, चन्द्रशाला lagh, VarBrS 56 (ifc f ३) apartment

on the top of a house व्युत्तगारः, व्युत्तगारम् R, Mricch,

Car, etc, व्युत्तशाला Buddh, ain as far as the top lock

of hair inclusively उपगिशिरवम् ind Hariv at the t.

शीर्षताः ind RV, A, Ser, उत्तरतः ind at the t. of

one's voice विमुक्तकण्ठम् ind at the t. of the voice

अद्विकम् ind Uricch the banching t. of a tree रुक्-धरा

n RV, S, AV being at the t. अजम् mfn, अजवत्

mfn TS, मुखाय mfn (ifc) being at the t. of

शिरःशित mfn (ifc) 'Sis being on the t. शिरापातिन्

mfn W devoid of the t. knot of hair (left on the head

after tensure) विशिरव mfn VS, AV, Heat ' formed on

the t. of the palate ' (N. of a class of letters) मूधन्य

mfn Prāt, Pān from the t. शावतः ind RV, AV, SBr from

t. to bottom परावरम् ind SBr, xxx Sankhar having a

golden t. हमचूलिने mfn Hariv having a t. as a tree)

सशिरवर mfn R having no t. अशुद्धि mf(रि)n L hav-

or upward

ing the t. elevated उदग् mfn having the t. upward

~~mfn~~ a jewel worn by men and women on the t.

of the head चूडामणि m Bh 1.4628, 7.826, P, etc a mount-

ain t. शिलाग्रम् L , नगोत्सङ्गः : Ragh narrow at the t.

पराहु mf(ही)n SBr on the t. of मस्तकम् ind

Pancat ~~मस्तक~~ on the tops of the mountain उपसानुषु

(with loc) the part which in next to the top उपग्राम

Comm on Pan sharp at the t. and broad at the bottom like

an awl पारिजा mfn TC standing at the t. परमथ

mfnPan 8.3.97 standing at the t. कुररथ mfn Comm

on SBr 1.4.2.4 the t. of a cloud अभिकूरः, अभिकूरम्

Bcar, Sak t. of a flame लजस n (often pl) R, etc

लजा the t. of a hair केशागम् SākhGr the t. of

a hill गिरिपृष्ठम् En 7.147 the t. of a house (house)

वलिभि, वलिभी f Bh, Kāv, etc a t. of a mountain सानु

m n R, etc , शैलशिरवा , शृङ्गम् Bh, Kāv, etc the t.

of an altar युवकम् Sulbas 3.164 & 1.8 the t. of any-

thing शीघ्रकम् L, माल m Hariv, Kav, Hit, etc ,

का f Bh, etc t. of ray तजर n (often

pl) BV, etc, तज the t. of a roof मरुतः L the t. of

a standard द्वजगम् a t. (of a tree) शिरवरः

शिरवरम् MBh, Kav, etc , (of a tree) शिरोभागः Kathās

the t. of a tree मस्ताकारव्यः L, प्रगीवः, प्रगीवम् g

पृथ्व्यादि) L, प्रगीवक ifc Hear the t. of a wall

पाकारगम् L, शालशृङ्गम् L the t. of a well वीनाहः

Bh, L the t. of the foot ऊर्ध्वपादः. Heat the t. of the

head शिवर: Kathas (in gram) the t. of the palace

as one of the 8 Sthanas or places of utterances) मृगत

m (Un 1.150) Par 1.1.9, Sch the t. of the pillar supp-

Porting a house 121/1 L ' the t. of which is like the

beak of the ati (a surgic l instrument employed in blood

झरि मुरवम
Susr the t. part of a musical instr

-ment वाद्यभेदपुरवन् । a tree struck at the t. by lightning

ing दादम मिन when the sun is (still) shining on

the tops of trees उपरि वृक्ष सूय ind Gaut.

topaz n पुष्पराजः

var, पुष्पराजः L, ~~स~~

पीतः

पुष्पः R — पीतभाषि m, पीतरत्नः, पीतरत्नः L,

पीताश्रमन् m, पीतरफाटकः L, वाचस्पतिवल्गुः L, गुरुरत्नम्

L — सामालक L — मञ्जुभाषि m L.

top-boot मण्डपूलाः, मण्डपूलाभ (?) L .

tope n स्तूपः Heat — कुला Car, कुलानः,

कुलानः L .

the destroyer of a tope स्तूपभदनः Karand destrū-

ction of a t. स्तूपभदनम् Buddh .

' top fastening ' (a lid cover) गुरुवक्त्रानम्

L .

top-floor (of a house) अग्रभूमि f High .

topic n यकरणम् Bh, Kāv, etc - अधिकरणम्,

(in rehetoric) अधिकरणम्, अधिकारः - स्थलम्

W - उस्तावः Kā, Pāncat - वृत्तान्तः (rarely). वृत्तान्तम्

only L .

any topic विषयः (ifc f₂) Bh, Kāv, etc a

favourite t. प्रियवस्तु n not the principal t.

अयकरणम् not relevant to the main t. under discussion

अयकृत
अधिकरणम् mfn the t. to be discussed प्रमेयम्

(ifc f₂) Kap, Sch, Vedāntas, Bh, R .

top-knot n शिरवा 'Br, etc - श्रीलि m f Kum

(v.l.) यूडा - श्रीपशः . . .

having a top-knot शिरवाधर mfn " one who has

dressed his hair in a t. केशयूडा mfn Pan 2.2.24, artt

13, Pat .

topless a j विशिरस् Hariv .

topmost adj सुगय f(ग्या) .

top-room n शिरो गृहम्, शिरो गृहम् L.

a top-room of a house चुला L.

the top-story of a lofty building जासादः

Kad .

topsy-turvy अधोरातर mfn - निप्रयदिम् ind Bh.

to turn topsy turvy i.e. search thoroughly परिवृत्

caus Ā R .

tarch n उल्का SBr 5, R, Kathās, etc — ज्वालः

Kaus' — कण्ठनीलकः L, उल्का — कतु m RV, VS,

AV — मिडुनी L .

a turning torch दीपालोकः SarngP a burning t.

संकिलः L a nocturnal rite in which 5 torches etc

are used पञ्चदशायम् (?) Āpast a torch lighted in

or Vishnu

honour of Lakshmi and elevated on a pole in the air at the

Divali (Dipāvali) festival in the month Kārttika

पदायः

पञ्चदशायः, पञ्चदश- L a t. lighted in honour of Vishnu

and elevated on a pole in the air at the Divali (Dipāvali

festival, in the month Kārttika

✱ a t. of hay

तृणालका

MBh 5, Hit 1

the t. of the law

धर्मालका

Sukh 1 .

a torch-bearer उल्काधारिन् mfn .

torment vb I प्रपीड् प्रपीडयति MBh, Kāv, etc ,

परिपीड् परिपीडयति Kāv, MBh, etc, सम्पीड् सम्पीडयति

MBh, Kāv, etc, अभिपीड्, विनिपीड् ^{यति} caus विनिपीड्

MBh 6.3515 — प्रबाध् प्रबाधते (ep. also प्रबाधति)

MBh, Kāv, etc, आबाध आबाधते TS, etc, सम्बाध्

सम्बाधते R, सम्प्रबाध् सम्प्रबाधते R, प्रतिबाध्

प्रतिबाधते (ep. also प्रतिबाधति) Hariv, R —

संक्लिश् संक्लिश्याति (only inf संक्लेष्युम् and ind

संक्लिश्य) R, परिक्लिश् only ind परिक्लिश्य R ,

क्रिडा cl 9 क्रिडनाति MBh, R, etc, क्रिडा caus

क्रिडा यति (rarely \bar{A}) R 5.27.33, Susr, Bhatt 6.17, क्रिडा

cl 4 क्रिड्याति MBh 12.6621, Ragh 13.73 - संतप्य caus

संतापयति MBh, Kāv, etc, परितप्य caus परितपयति

R, Panc, Hit, उत्तप्य उत्तापति Pājat, Śis, etc, प्रतप

प्रतपति MBh, Kāv, अभ्यातप्य RV 7.83.5, उपतप्य

caus उपतापयति MBh, BhP, Comm on Mn, आयस्य caus

आयासयति Susr, MBh, Kathās, etc - परिकृच्छ्य caus

परिकृच्छयति MBh (B) 6.1902 - परिकृष्ट्य caus परिकृच्छयति

R, BhP, कृष caus कषयति Mn, MBh, etc — दह

cl 1 दहति (ep. also Ā) MBh, etc — शलयय Nom

शलययति Anarghar — अर्द cl 1 अदति L, अर्द

caus अदिमति MBh, etc — विमत् caus विमातयति MBh.

II उपरध् caus उपरन्धयति BhP — कदथय

Nom कदथयति Pāṇcat, Kathās, Naish, etc, कदथयि,

कज् cl 1 कजति 'hātup 7.53 — गुलगुधा कृGanar

96, Sch — द्राघ् cl 1 द्राधते मृद् caus मरियति

Bh, Kar, etc — रध् रन्ध् caus रन्धयति (Ved also

रन्धयते) R , रध् रन्ध् cl 4 (Dhātup 26.84)

रध्याति Bhatt - रुध् cl 1 Ā (Dhātup 28.9, v.1.) ,

रुध् caus रोध्याति (en. also रोधयते, रुन्ध्याति)

MBh, R , रुध् cl 7 (Dhātup 29.1) रुणाद्य रुन्धे

(रुन्ध्याति, रुन्धते Br, etc , रोध्याति MBh) R - रुम्ब

cl 1 रुम्बति Dhātup 11.37, cl 1 0 रुम्बयति Dhātup 32

113 - रुण्ड् cl 1 रुण्डति Dhātup 9.4 .

to torment one's self तप् cl 1 तपति (rarely

Ā) T 2.6, Mn 1f, MBh, etc , तप् caus तपयति,

तापयते pass ताप्यते MBh 3.8199 .

to be tormented अनुबाध pass Pajat, Kathās - क्रि०

cl 4 क्रि० श्यते (rarely क्रि० श्यति) MBh, R, etc - परिसंत्तप

R - पच pass पच्यते Divyāv .

torment n तपनम् Bh 13.1098 , निपाति f L ,

यातना , यातना Mn, MBh, etc — कारिका L.

abode of torment प्रमयात्मः L causing torments

आशिशोचयिष्यु mf n AV 6.20.3 , अरुन्तुद mf आ n Mn 2.

161, etc Pan 3.2.35 & 6.3.67 destined to suffer the t. of

hell यातनार्थम् mf n Mn 12.16 having t. सादीनव mf n

Lalit a place of torment नरकः, नरकम् n, MBh, etc sus-

ceptible of the torments of hell यातनार्थम् mf n Mn 12.

16 the torment inflicted by Yama यमयातना L .

tormented adj परिपीडित Kāv - अभिपीडित MBh,

etc, अभिनिपीडित - परितप्त RV, etc, उत्तपा

Rājat - संतापित MBh, Kāv, etc, संतप्त MBh, Kāv, etc,

तापित Bhp 8.5.13, Gīt, Rājat 3f, Bhatt, अभिसंतप्त

MBh, etc - क्लृष्ट R, Mālav, Śak, etc - दग्ध Pitus 1.10

Amar, 24, Rājat - ग्रस्त Yājñ 3.245, Pañcat, etc - अर्दित

MBh, etc - निधूत R - आबाध T.

tormented by तप ifc Hariv 1.45.37, हत

ŚBr, Chap, MBh, etc t. by demons भूतात् L t. by love

स्मरपीडित Pancat t. with lust कामपीडित .

to be tormented कदयनीम Naish, Hcar , (in habi-

tant of hell) यात्सः L .

having been tormented परिसंतप्य ind R .

tormenting adj पीडाकर Yājñ, पीडाकृत Var-

प्रबाधिन् (ifc) Bālar — संतपन MW ७ परितपिन्

R, 'Sis ७ प्रतापन MBh, R, Susr, दाहिन् Mn, MBh, Bhartr,

etc, प्रमथिन् Mudr, प्रमथन f(इ) MBh, Hariv, R —

कर्षक AgP, कर्षण MBh, R & , कर्षण Mn 7.112

MBh, Susr & , मयन f(इ) MBh, Kāv, etc, अयन

ifc R, BhP, etc .

driving away tormenting spirits अमीवचातन f(इ)

RV, AV self t. आत्मद्रोहिन् L t. enemies (said of Śiva)

शत्रुतापनं Śivag , अमित्रतापनं AitBr t. exceedingly

आदि f(इ(gana गौरादि Pan 4.1.41)) T.

being tormented संतप्यमान Bhp .

termenting n परिपीडा R, उपपीडनम् Mn ,

प्रबाधनम् MBh, प्रबाधना Jatkam , व्यथनम् Dharmas'

— प्रमाथः MBh, Hariv (the act of) — कदथनम् कदथना

Das, Kathas , कदथी कृति f Hcar .

anything tormenting (as a thorn sting etc) शालक

इलयम् (ifc f आ) Bh,R,etc, Susr any t. person

०माक्ष m ifc VarBrS any t. thing ०माक्ष m ifc

VarBrS greatly t. महासंलपनः Yajñ t. spirit अमीवा

RV,AV .

tormentor n परिक्लेश्टः m Bh — बाधः Hariv —

(N. of a class of demons attending on Śiva) प्रमथः MBh

Kāv, etc — गान्धर्वन् m R — रक्षु m Bhatt .

' tormentor of sun and moon ' (N. of Bahu) चन्द्रार्क-

मर्दिनः MW ' t. of the gods ' (an Asura) सुरार्दिनः

MarkP one who torments a cow गोव्यच्छ मfn V 30.18,

Kāth 15.4 .

torn adj I दीर्घ SāṅkḥSr 13.12.1, R 2.39.29,

अवदीर्घ MBh, etc, विदीर्घ MBh, Kāv, etc — दारित

MBh, etc, दारिन् (with gen or ifc) MBh — छिन्न

AV, etc — चारित MBh, Kāv, etc — स्फटित ivyāv,

स्फारित Susr, VarBrS, Hit — खण्डित (इतारकादि)

Vikr, Pañcat, Kathās, Prab, Hit — उद्भूत Susr, भग्न

an, MBh, etc — विदलीकृत MBh, R, etc, विस्फेभित Mricch

— विध AV, etc — उच्युत Kā — अवरुज्ज Hariv

II आच्छेदित Jain, Kāc - उद्धिरित - शत

Ph, etc ७ क्षीण Mn 7.166, Susr, Kāc on Pān 6.4.61 2

8.2.46, etc - स्वात W - दित BhP 6.6.23 - युत

AV 4.12.2, 12.3.22 - निष्कुपित Kāv - (cloud) नैकपुट

Var - विपुण MBh - वृक्षण P, etc .

a dead body which has been torn asunder विशिष्टम्

Buddh having leaves t. off on all sides (said of a tree)

निष्कृष्टपुच्छः ŚārngP ' having the hair t. out ' (N. of

a Jain ascetic (so called as pulling out the hair of the

head and body by way of self mortification) कुञ्चितकेशः

कुञ्चितमूर्धनः Sarvad having the wings t. off छिन्नपक्ष

AV 20.135.12 having t. out उत्तराय ind p Ragh , Sis 5.

59 much t. सुविदिग् MW not too much t. नातिच्छिन्न

Susr one whose dress is t. off समुच्छिन्नवासन Prab one

whose breast is t. विश्लेषितवक्षः Susr self t. स्वयंदिन

TS t. up and washed (as a root) मृष्टकुञ्चित ह राज-

दन्तादि t. asunder विदारित Vet, Susr , निदारित

Hariv , विपाटित Hariv, Pur, etc , विकीर्णित Pancat,

विराजित VarBrS , दलित (g कृतादि Ganap)

MBh 8.4633, VarBrS, Bhartr , र-फोटित IBh, Kāv, etc ,

विच्छिन्न AV, Hariv, BhP , विरुग्ण Bhatt , छिद्र

f(अ) RV 1.162.20 , व्यस्त TPrāt , सम्मूढ , विस्फारित

MBh, Kāv, etc t. completely away समुत्पाटित W t. comp-

letely out समुत्पाटित W t. away आबूढ SBh 2.1.2.16

t. in pieces अजरित MBh 3.10353, Susr, etc , अजर

MBh, P, etc t. into pieces आजजरित Kād t. off प्रलित

R , आच्छेदित Heat , निष्कृषित Kāv , प्रमाथित

MBh, Kāv, etc , प्रबृढ Kath , रिष्ट RV, AV , विनि^{कृत}

R , विद्रुप्त t. off before विद्रुप्तपूर्व Mricch t. out

उदीर्ण Das, (v.1. उदीर्ण) , उत्पाटित , आवर्हित

L , आवृढ SBr 2.1.2.16 t. raiment झागी L t.

to pieces जर्जरीकृत MBh , जर्जरीभूत MBh 3.434, Vet t.

up पुटित L , पाटित t. to pieces ककजाकृत

f(आ) (BRD) AV 11.10.25 t. up समुच्छिन्न Sūryas,

विहत TBr, SBr t. up by force प्रसभोद्युत

difficult to be torn asunder दुर्भिद MBh , दुर्भेद^{दुर्भेद्य}

MBh, Hariv, etc fit to be t. out आवर्हिन् L to be t.

asunder पाटनीयः Kād to be t. off अवलेप्य Bhatt,

(prob) लेप्यः Pān 8.2.36, Sch to be t. up by the

roots मूल्यः Pān 4.4.88, मूलेनानाद्यम्, मूलेन-

सप्तः Pān 4.4.91 .

torpid अं अउ f(आ) Page 3.68, Sak, etc —

ब्रह्मण Bādar 2.2.29, Sch — मृत PV, etc — भूमत

AV .

not torpid अं अउ one whose bowels are t. तूराशय

f(आ) Susr rendered t. जडीकृत R, Ragh 2.42, Ratnāv .

torpidity n स्तब्धभावः Vedāntas .

torpor n स्तम्भः । ifc f 3-त Bh, Kāv etc , स्तोभः ।

Nalac .

torrent n निःसरिणी Kād, Kathās — स्रोतस n

RV, etc, स्रोतस (ifc) - निःस्रवः MBh, निःस्रावः

Hariv, निःस्रव - प्रसरः (ifc f आ Git, BhP - वर्षाधः

Kāv - नगानिमृगा Śis 2.104 - गेरः Ganar 34 - मृक्षिणी

RV 10.98.6 .

containing torrents of rain. वर्षधाराधर mfn Cān a t.

of blood शोणितौघः MB a t. of flowing tears जलदन्तुवारि

a t. of rain धारावर्षः, धारावर्षम् Kāv t. of tears

वाष्पोत्पीडः Kā, Hcar a mountain t. निःसरः Bh, Kāv,

etc (निक्षरम् R 4.13.6, निक्षरी L (life f आ Santis

) निक्षरजम् Pañcad , गिरिनिम्नगा R 2.9.1 , गिरिनान्दी

Hariv 7738 , गिरिजस्व गिरिजाक्षि ह गिरिनद्यादि Santis,

गिरिनदी MSb 1.6066, Bal Pañcat, Hit a small mountain

t. गिरिनदीका f Kad .

torso n शिलायुगः VarS, शिलायुगकः BrAr'p, Sch .

tortoise n I कच्छपः MBh, Gaut, Mn, etc, कच्छपकः

VarBrS, कच्छपटः L, कश्यपः (कच्छप) VS 24.37,

AitBr, Sdr, कृमः VS, TS, etc (ifc f आ MBh 4.2016),

कमठः BhP, Pancat, etc, कठिनपृष्ठः कठिनपृष्ठकः L —

(as drawing in its 4 feet and head) पञ्चयुगः

L, पञ्चमूढः L, पञ्चमूढः L, पञ्चमूढः L - मूढः

L, मूढाङ्गः L - चतुर्गति mfn L - सूर्यपुङ्गवः L - जीवितः

L - पञ्चवल्गवासः L - पञ्चवल्गः L - क्रोडापादः L, क्रोडाङ्गः

L, क्रोडाङ्गि m L - पीवरः L - उद्भटः L - माषादः L,

माषादः माषादिन m L - धरणीधरः L.

BhP

II अक्रुपारः BhP, etc (the mythical tortoise that
~~upholds the world~~)

upholds the world) -- चः L - द्रु Un, vr(दरादद्रु

f (n K), द्रु Susr 1.11.45, 5.8 . द्रुकुलम् Susr 2.5, 4.

31, दौलेयः L - परीरणम् L - भागङ्कः L, मृथः L

तपकः

महकः (only L) - तुतः L - समरणापत्य L - हमुटः

L .

the back of a tortoise कुमपुष्म belonging to a

t. काच्छप mf(इ)n, काम mfn Pancat, कामठ

mfn R 1.45.30 deprived of tortoises विकच्छप mfn Katha

elevated like the back of a tortoise कुमपुष्ठागत mfn

MBh a female t. काच्छपी L, कुमरी, कुमरमणी

Naish 12.106, कामठी Santis, कुजी, कुजी

कुली f L 'hand t.' (a partic position of the

fingers) पाणि-कच्छपिका Kālp 'house t.' (a small flat

oblong stone (shaped like the shell of a t.) used for grind-

ing condiments etc) अह-कच्छपः L a kind of small t.

कच्छपः L , कच्छपिका a kind of tortoises कच्छपि

m a mountain ~~tortoise~~ tortoise गिरि-कच्छपः Sh 13.6151

a particular part of a t. कच्छः (कच्छा, कच्छ L) L

peculiar to a t. कैम mfn Pāncat, कामठ mfn

R 1.45.30 relating to a t. काच्छप mf(इ)n , कैम

mfn Pāncat a small t. कच्छी 'Santis', कुणी ; कुडि

f L , दुर्गा , दुर्गा f L a t. in a hole (said of an

inexperienced man who has seen nothing of the world)

अवयव-च्छपः (gana पात्रेसमितादि) ' a t. in a ~~well~~ well

(a man without experience) वृषक-च्छपः ; ganas ^{तादि} पात्रेसमिति

and शु-कारोह्यादि , वृषकूमः the t. incarnation ' of

Vishnu) कुम्भवतारः Vishnu's second incarnation (descent

in the form of a t. to support the mountain Mandara at

the churning of the ocean) कूमः NarasP, etc with t.

सकच्छप mfn ML .

tortoise - shell कृमिपृष्ठास्थि n .

tortuous adj वक्र f(आ) AV, etc - कुटिलगामिन्

Nir 9.26 - जिह्वा f(आ) (Nir 8.15) W .

dark and tortuous (snake) धूम्रजटिल Susr not

going a t. course अपारिपर AB 18.2.46, "nitro" a t.

course भङ्गः Sarvad t. motion संप्रः (ifc fआ)

RV, etc .

going tortuously (a snake) जि मागति mfn Ritus

1.13, जि माग MBh 1.982 , चंड.मणम W, सपणम

MW moving t. तिमञ्च W, तिमञ्च Gal , (to escape)

अड.मत (fr a Nom अड.म related to अड.) RV

6.15.17 .

tortuousness n लङ्गता 'sis, MarkP .

torture vb संतप caus संतापयति Bh, Kav, etc,

संतप संतापयति. Bh, etc - अभिप्रपीड् caus अभिप्रपीडि ^{यति}

Bh, etc — दह cl 1 दहति (sp. also ā) Bh, etc

— कृष caus कृषयति Mn, Bh, etc — यत् caus

यातयति, यातयते BhP — कदथय Non कदथयति

Pāncat, Kathās, Haish, etc, कदशीकृ - हय हफ cl 6

हपति हम्पति हफति हम्फति hātup 28.28 .

torture n वेदना Bh, R, etc (exceptionally

वेदनम्) — सम्पीडा Gobh, Mn, Hari, उपपीडनम्

Mn दुःखयन्त्रम् Das — कदथना कदथनम् Das, Kathās,

कदथीकृति f fear, कारिका L .

great torture करितापि f L one who inflicts t.

व्यथयितु mfn Pricch one whose mind is in a state of t.

संतप्यमान मनस् mfn Vikr self t. आत्मायासः Nāg .

torture-chamber पीडागृहम् पीडयन्त्रगृहम् Sāy —

पातनागृहः Pāncar — यन्त्रगृहम् ivyāv .

tortured adj प्रपीडित MBh, Kāv, etc, उपपीडित,

प्रताप MBh, Kāv, etc, सम्प्रतप्त - परिकर्षित

R, BhP .

torturer n परिकुल्लटः m MBh .

torturing n पीडाकरणम् W.

toss vb प्रलुङ् प्रलुङ्गति — संक्षुभ् ca s

संक्षोभयति rahmaP — लङ् cl 10 लङ्गयति

Dhātup 35.81 .

to toss about विकृ विकिरति in, Bh, etc , विधू

विधूनीति, विधूनुते (later also विधूनीति, विधूनुते) PM, etc ,

०याधू ०याधूनीति, ०याधूनीति, ०याधूनीते, ॥ Bh, R,

Kālid, विलुङ् caus विलोडयति MBh, Hariv, (lips

arms etc) समाक्षिप समाक्षिपाति, समाक्षिपते MBh

to t. to and fro बीड् caus बीड् याति PañcavBr to t.

up लोड् cl 10 लोड् याति Dhātup 32.9, उदेह्

उदेहति to t. up after अनूदस् अनूदस्याति Br to t.

up behind वेह् अनूदस् अनूदस्याति SBr.

to be tossed वेह् cl 1 वेहति Kav, Kathās, etc

to be t. about प्रधत्ता प्रधत्ते

tossed adj उत्क्षिप्त MBh, Kathās, etc - उदक्षिप्त

Npar - विनिर्धुत Vcar - दोलित, दोलितचित् Satr -

समीरित MBh, Kāv, etc - क्षुभित MBh, R, Susr, Vikr,

Kathās - क्षिप्त RV, AV, Kaus - विक्षिप्त TBr .

having hair tossed about विधूतकेश Kir having neck

-laces t. about विलोलहार MBh having ornaments t. about

in confusion कुलितमण्डन MBh a ship t. by the wind

वातहतनौ f t. about कुलित MBh, Kāv, etc,

परिलोलित Kir , विलोलित MBh, (as a ship) प्रचलामित

MBh, विधूत, विक्षेपित MBh, संक्षेपित

सम्प्रक्षुभित, प्रविध्वस्त Hariv, व्याविद्ध Kricch t. in

every direction व्याकीर्ण VarBrS, Pāncat t. together

संक्षुब्ध (R) संक्षुभित (MBh) t. up उद्देहित

Kathas t. up by hoofs (as dust) शफच्युत RV t. up-

wards उधूत MBh, R, Prab (sometimes उधूत),

उद्धिद्ध MBh, R - विक्षेपम् .

tossing विक्षेपम् ind Pān 3.4.5/4, Sch .

tossing adj लोल f(आ) MBh, Kāv, etc —

क्षिप्यमाण W - प्रलोठित W .

tossing n उत्क्षेपणम् Kātyār, Śak, 30a — विक्षेपः

MBh, Kāv, etc , क्षेपः , आक्षेपणम् Susr, विमिक्षेपः

W - (as of the ocean) प्रलोठनम् W — क्षोभः MBh, P

Ragh, Vikr, Megh, etc .

tossing about परिस्रनम् Car, विवर्तनम् Kāv

Kathās (विवर्तिना f Harav) , विक्षेपणम् Kuval, Susr,

- व्याक्षेपः MV , विधुति f Sis, विधुति f Kav, ThP,

हस्तनम् L , विक्षेपणम् Buchh , (the arms c) —

आक्षेपवत्तनम् Ratnav t. aside the curtain अपरीक्षेपः

t. the hands हस्तसन्धुनम् ind Mahavy t. up उत्क्षेपः

leg, Susr, etc , निष्कारः (L) .

total (in arithm) योः Sūryas, MBh , युक्ति

f Sūryas — परिसंख्या Sāṅkhar, an, MBh, etc , परिसंख्यानम्

MBh , संख्या SBr, etc .

total amount संयोगः VarBrS , (in arithm) पिण्डः

(in astron a t. eclipse निमीलनम् Sūryas t. number

युक्ति f Sūryas , प्रसंख्या MBh (in arith) t. of

a series (in progression) सन्धनम् W the t. of quan-

titles संयुक्ति f bijag the t. of two numbers संयुक्ति

f bijag .

totality n I साकल्यम् 'n, 'h, etc, समाष्टि

f Samk, Vedantas. VP, समासः Br, SrS, 'h, etc, सवेता

Nyayan, सवेताति f RV, सवेत्वम् 'SBr, 'S, सामस्त्यम्

'Sankh'Sr, Sch - कुत्सन्ता 'SBr, कुत्सन्त्वम् Kathās,

कात्सन्त्वम् 'Susr, कात्सन्त्यम् 'Bh, etc - अशेषता Pan

2.1.6, Sch, अशेषत्वम् Jaim - समुच्चयः Kāv, 'Susr, Kathās,

समुदायः Prāt, Kāv, Pañcat, समूहः (ifc f आ) 'Bh

-- सामग्री-Bojat, Kathās, Sarvad, सामग्यम् 'Bh, 'Variv

etc, सामान्यम् Kan, Jaim, Sarvad, सामान्यायः W, संधि

m (exceptionally f) Pañcat , संदोहः Kāv, Kathās ,

संग्रहः Yājñ, MBh, etc , समाहारः MBh, Kāv, etc ,

परान्वरम् Muñḍ p, MBh, Vedāntas , पारामर्शम् Mbh 13.2701

Pañ 2.2.130, Sch , परिग्रहः SāṅkhBr, Mn - मात्रम् ifc

- कलापः .

II नैपुण्यम् Mn, MBh, R, etc , नैपुण्यम् - वृत्तानाः

(rarely) वृत्तानाम् - संस्थानम् (ifc f आ) Bhp.

the totality of sound शब्दग्रामः L the t. of the

elements भूतसङ्घः MarkP .

totally निःशेष mf(अ)n at the beg of comp

(= निःशेषम् , निःशेषेण ind) , निरवशेषेण

निरवशेषतः ind Hariv , निरित्येन ind MBh, R, etc

ind .

totally broken नैपुण्येन mfn Hariv t. devoid of

निःशेषभग्न mfn (ifc) Rath t. free from परिशून्य

mfn (ifc) Rath t. robbed out निःशेषमुपित Kathās .

totter vb प्रस्वल् प्रस्वल्गति MBh, Kāv, etc ,

स्वल् cl 1 स्वल्गति (rarely स्वल्गते) MBh, Kāv,

etc - प्रक्षुभ् प्रक्षोभते, प्रक्षुभ्याति MBh, Kāv, etc -

भ्रम् cl 1 भ्रमति (ep. also भ्रमते) and cl 4

भ्राम्याति भ्रम्याति SBr, Kāid, Pur - विभ्रुय् Nom

विभ्रुयति RV - वञ्च cl 1 (Dhātup 7.7) वञ्चति

AV, VS, SBr, SankhŚr , संबञ्च संबञ्चति TS - भ्रष् cl 1

भ्रष्ति, भ्रषते RV, litBr - हृष् हृष् cl 1 (Dhātup

7.31) हृष्ति MaitrS, Kāth , विहृष् विहृष्टति Kāth

tottering a j प्रसरवत् Kathās, सरवत्, तगति

VarBrS -- ०ययिरु RV, ०ययित R, विथुर f(आ) RV

AV -- ०याधूर्जित MBh -- प्रवेपिन् Nir 9.8 -- विसंछुत्

(Kpr, Rajat, etc), विसंश्चुत् (Hyog, Satr) -- विष्णुत्तगम

MW -- ०यग्र f(आ) -- वचस्यु RV.

not tottering अधूर्ज ApSr, स्थिर

f(आ) R, VarBrS with a t. step प्रसरवत् Kathās,

प्रसरवत् Kathās.

tottering n सरवत्तनम् Susr, Kām, BhP, सरवत्तः.

Prasaṅg — भ्रमः TS, Br, ŚrS, व्यथनम् Pāṇ 5.4.46 —

अभिवेगः RV 10.27.1 .

touch vb I स्पृश cl 6 (Dhātup 28.128) स्पृशाति

RV, etc , (lit and fig in astron sense) स्पृश cl 6

(Dhātup 38.128) स्पृशाति (m c also स्पृशाते)

Kathās , स्पृश cl 6 (Dhātup 28.128) स्पृशाति

(m c also स्पृशाते) MBh 4.135 , संस्पृश संस्पृशाति

(rarely संस्पृशाते) VarBrS , संस्पृश संस्पृशाति (rarely

संस्पृशाते) AV, etc , अनुस्पृश RV 4.4.2 , अभिस्पृश

MBh 1.2931 , उपस्पृश उपस्पृशाति RV, AV , समुपस्पृश

समुपस्पृशाति R , परिस्पृश परिस्पृशाति MBh, R ,

प्रत्युपस्पृश प्रत्युपस्पृशाति gobh — मृश cl 6/Thatur

28.131) मृशाति (rarely मृशाते) AV, अवमृश

Ved AV 7.64.2, TS, etc, आमृश आमृशाति MBh, Sis,

सम्मृश सम्मृशाति, सम्मृशाते SBr, GrSrs,

अभिमृश अभिमृशाते RV 1.145.4, etc, परामृश

परामृशाति SankhSr, MBh, etc, अभिमृश P RV, etc,

प्रमृश प्रमृशाति AV, SBr, Kathās, परिमृश परिमृशाति

परिमृशाते RV, etc, प्रत्यवमृश प्रत्यवमृशाति Kaus,

प्रत्याभिमृश प्रत्याभिमृशाति gobh, vait — आत्म

उपात्तभते RV, TS, KatySr, Mn, MBh, etc, उपात्तभ

उपात्तभते ^{भते} SBr, समात्तभ समात्त/SBr, etc — मृद cl 9

मृद्वति (cl 1 मयति, मयते MBh) VarBrS — उप —

माष्टि
मृज उपमयति TBr, SBr, KatySr, SankhSr — संघट्ट

caus संघट्टयति Bh, घट्ट cl 1 घट्टे घट्ट

cl 10 घट्टयति Hariv 6473, Susr, Kavyād 3.110, घट्ट

caus घट्टयति (Pān 6.4.92, exceptiona ly घट्टयते

Rajat 4.543) — (in astron) हन् cl 2 (Dhātup 24.2)

हन्ति (rarely हते and cl 1 हन्ति Ved also

जिघ्र्णाति, जिघ्र्णाते) VarBrS — उपहन् उपहन्ति, उपजिघ्र्णाते

PV 6.75.13, ŚBr 6.14, Lāṭy, ĀsvGr, MBh 2, (lit and fig)

निहन् निहन्ति Bh, BhP, पराहन् पराहन्ति Vg, ŚBr

— परितङ् परिताडयति Kathās — व्यालिरिबु व्यालिरिवति

Kir, विलिरिबु विलिरिवति Hariv, संलिरिबु संलिरिवति

Lāṭy, लिरिबु cl 6 Phātup 28.72) लिरिवति (rarely

लिरिवते) MW — रुध् cl 7 (Phātup 29.1) रुणादि,

रुन्धे (रुन्धाति, रुन्धते Br. etc, रोधाति MBh)

II अनुपिम् KātyŚr , आपिम् P - उपयम्

उपयच्छति, उपयच्छते

RV 8.35.21, AV 12.3.19

SBr, etc , (not in the sense of appropriating) उपयम्

उपयच्छति Pat on Pāṇ 1.3.56 — पष् cl 1 पषति, पषति

(v.l. for स्पृश Dhātup 21.22) cl 10 पषयति

Dhātup 35.10 — प्रणिधा प्रणिदधाति, प्रणिधत्ते

MBh — छुर् cl 6 (Dhātup 28.87) छुठति BhP .

III छुर् cl 6 छुपति Dhātup 28.125 .

to touch above उपस्पृश उपस्पृशाति

to t. along अव्ययमुञ्च Gobh to t. at different places

परिसंस्पृश परिसंस्पृशति Bh, R to t. (a

woman) आमुञ्च आमुञ्चति to t. certain parts of one's body

with water उपस्पृश उपस्पृशति (acc instr) In 4.113, (

(also without instr) In 5.138 (or without the acc) Bh

to t. colsely उपोपपरामुञ्च P RV 1.126.7 , परिचुम्ब

परिचुम्बति Kav, चुम्ब cl 1 चुम्बति , निंस

cl 2 (thatup 2h.15) निंस्ते Bhatt (निंसते RV)

to t. for the sake of examining अनुमुञ्च Kath to t. from

above उन्मृश उन्मृशाति SBr 2.2.3.12 to t. from

behind अन्वारभ् to t. lightly अधिस्पृश SBr to t.

(mentally) विमृश विमृशाति RV, etc to t. mentally

सम्मृश सम्मृशाति, सम्मृशते , मृश cl 6

(Dhātup 18.131) मृशाति (rarely मृशते) hP to

t. on (as in speaking) आद्यट् caus आद्यट् याति

Kan to t. on both sides व्यन्वारभ् व्यन्वारभते AitBr to

t. one's self संस्पृश संस्पृशते to t. slightly अधि-स्पृश

Br to t. slightly with अभिनिधा Ā 'instr) 'SBr,

Katy'r, etc to t. so as to hurt रपुडा cl 6 (Dhatup

28.12) स्पृशति (m c also रपुशते) Kathas to t.

softly निस्पृश निस्पृशति RV , उपस्पृश उपस्पृशति

'SBr, AitBr, 'AsvSr, 'KatySr, 'Dh, etc , युम्ब cl 1 युम्बति

to t. water रपुडा cl 6 स्पृशति (with अपः

अग्निः

उदकम् जलम् , () GrSrS, An 2.60, Dh. etc , (for

ablution) उपस्पृश उपस्पृशति (with or without Apah or

jalam etc) to t. water for ablution) समुपस्पृश

समुपस्पृशति MBh, Yājñ to t. (water) f r the use of

bathing or ablution पशुपस्पृश (only ind पशुपस्पृश्य)

MBh to t. water संस्पृश संस्पृशति (rarely संस्पृशते)

(with or without सार्विकम्, अपः etc) MBh, R to t. with

अन्ववभृश Gobh. प्रतिसृ caus प्रतिसारयति

(instr) Susr to t. with fire अपिदह अपिदहति

TS, Kāth to t. with the head ' शिरसा (instr) with

प्रणिपत
गम्, अग्नि गम्, प्रग्रह, या, प्रजम्, निपत, & to t.

with the mouth

युम्ब

cl 1

युम्बति

MBh 8.5954 ,

अवघ्रा PārGr, etc , उपघ्रा उपजिघ्राति

AV 12.

4.5, SBr, Lāty, MBh, etc to t. with water समुपस्पृश

समुपस्पृशति (instr) Bh, Yājñ , सम्प्रस्पृश सम्प्रस्पृशति

MW .

to be touched परामृश pass परामृश्यते 'as,

Kull to be t. by स्पृश pass स्पृश्यते Bh, etc ' to

be t. by each other ' (be in close contact) अभिनिधा

pass अभिनिधीयते Prāt to be t. upon प्रतिव्यध

pass प्रतिविध्यते AV .

to cause to touch

स्पृश

caus

स्पृशयति,स्पृशयति(two acc) Mn, Bh, etc ,आलभ

caus

आलभयति Kaus', KātyŚr , आत्रिमुश caus ŚāṅkhŚr ,अवमुश

caus ŚBr

to cause to t. after

अनुसंपृश

caus ŚBr

to cause to t. water

उपस्पृश

caus

उपस्पृशयति

ŚBr 3

to intend to t.

आलभ

desid

आलिप्सते

KātyŚr

to wish to t.

आलभ

desid

आलिप्सते

KātyŚr .

touch n स्पर्शः (ifc f आ) Mn, MBh, VarBrS, etc,

संस्पर्शः (ifc f आ) AV, etc, स्पर्शनिम् SvetUp,

Yājñ, etc, संस्पर्शकम् MānGr, स्पृष्टि f SBr, स्पृष्ट,

स्पर्शः L, स्पर्श, स्पृष्टव्यम् Mahāv, स्पृष्टव्य

mfñ MW सम्पर्कः (ifc f आ) MaitrUp, MBh, Kāv, etc —

स्पृष्टि f L, स्पृष्टि f L अवमर्शः (ifc f आ)

sk (v.1.) — सङ्गः (ifc f आ or इ) TS, etc — विमर्शः

Sāmkhyak परिष्वङ्गः Sām, Hit — परिमिलनम् Ratnāv

हारः
- दुपः L — परिमागः — परिमिलनम् Kāv, Sām — प्राति

RPrat स्तुतल्लनम् Sis .

agreeable to the touch सुखसंस्पर्श mf(आ)n Ph, P,

etc to be known by the sense o t. स्पर्शवेद्य mfn MW

capable of t. स्पर्शक्षम mfn Sak the character of air

(viz touch) नायुलक्षणम् MW ' closing at the t. '

स्पर्शसिंहोचिन् m L ' delighting the t. ' (an Apsarasa)

स्पर्शानिर्बन्ध L equal in t. समस्पर्श mfn MW not having

the faculty of preception by t. अस्पर्श mfn SBr 14 an

object whose t. is auspicious मुङ्गलात्मनीयम् P one whos

t. is beneficial क्षिताभिर्मर्षण mfn RV pleasant to the

t. स्पर्शमुख mfn MW, स्पर्शानुभूत mfn Sak, सुस्पर्श

mfn BhP, स्पर्शवत् mfn MBh, Kum produced by t. स्पर्शज

mfn BhP the property of air (viz t.) वायुलक्षणम् MW

' pure to the t. ' (Asparagus racemosus) स्पर्शशुद्धा

L sense of t. स्पर्शः (ifc f 3π) Mn, MBh, arBrS,

etc, स्पर्शनेन्द्रियम् Susr, स्पर्शनम् Mn, MBh, Sarvad,

त्वग्निन्द्रियम् W the state of t. स्पर्शता - ' Sak ' t.

offering ' (an offering consisting in the mere t. of ~~thing~~)

things offered स्पर्शयिष्यः - MBh unpleasant to the t.

दुःखसंस्पर्श mfn MBh 5.2046, दुःखस्पर्श mfn Kull 2.98 ,

दुःस्पर्श mfn MBh, BhP, दुःव्यर्थ .

to feel by touch स्पर्श - cl 6 (Thātup 38) स्पृशति

(m c also स्पृशते) Up, Mn, VarBrS to perceive by t.

स्पृश - cl 6 (Thātup 28.128) स्पृशति (m c

स्पृशते) Up, Mn, VarBrS , स्पृश caus स्पृशयति -

स्पृशयते - MaitrUp .

touched adj स्पर्श

AV, etc, रास्पर्श

TS,

etc, (as water) उपस्पर्श In 3.208, MBh, R, Bhp, मृष्ट

W - परास्पर्श AV, MBh, etc, अभिस्पर्श, परिस्पर्श,

Bhatt, प्रत्यभिस्पर्श AitBr - अवमर्शित Bhp - आलम्ब्य

MBh - स्पर्शित MBh 7, Hariv, R, etc - (in astron) हस्त

VarBrS, (lit and fig) निक्षिप्त MBh, Kav - (by a finger

nail) अवलीढ Hariv 7050, (by a flickering object

अवलीढ P 3.43.3 - अवधूत R 6.82.62 .

not touched (as by a word) अस्पर्श

Kum 6.75

अकृष्टिः
~~अकृष्टिः~~ Mricch .

' born from (women) t. (by others) ' अभिमृष्ट

Sh 2.24224(in gram) half t. अकृष्टिः VPrāt.Sch

merely t. रूपमान् mystically t. व्यस्त Malatim

5.2 not t. by अपरामृष्ट (instr) Suśr not t. by the

organs of articulation (as the vowels, the Anusvara. and x

the sibilants) अकृष्टिः RPrāt, VPrāt t. by विहत

(instr or comp) Kāv, Pur, - लुपित iSc Śak (v.l.) ThP,

(anything) आभिलषित t. by spirituous liquor मुरासम्पृष्ट

In 11.171 t. by the mouth (of a cow) उपद्रात

Mn 4.209, Gaut 17.12 t. closely चुम्बित Nālatim, Vear,

Sarvad , व्यतिचुम्बित Naish, परिचुम्बित Gaurap t.

gently or softly आस्पृष्ट SBr t. softly आस्पृष्ट

SBr t. with अभिविहित (instr) SBr ' wet i.e. t.

with pity (as the mind) आक्लिन्त BhP what is t.

स्पर्शिन Pan 4.2.92, Sch .

to be touched स्पृश्य Bh, Hariv, etc. स्पृष्टव्य

Mn, B, Hit, स्पृष्टव्य, स्पर्शनीय Pancat-आलम्बनीय

F - उन्मुक्ष्य महेनीय W .

not to be touched अस्पृश्य Hariv, BhP, etc, दुष्प्रथर्ष

Bh, R difficult to be t. दुःस्पर्श MBh, BhP, दुःष्पर्श ,

दुरालम्भ MBh 13.4707 not fit to be t. अनवामृक्ष्य

SBh unpleasant to be t. दुःस्पर्श Hariv, 3645 to be t.

from behind अन्वारभ्य SBh to be t. in this manner

इत्युन्मुक्ष्य SBh unfit to be t. दुरालम्भ MBh 13.4707

very unpleasant to b t. सुदुःस्पर्श BhP .

having touched आलम्भ ind p MBh having t.

softly . आस्य/स्य ind p BhP having t. water उपस्यस्य

ind p .

couching आल+3/म ind p TāndyaBr . आपयन्म

ind p SBr .

toucher n स्पर्शक mfn L .

one who touches मुश (ifc) MW one who does

not touch अस्पर्श

MaitrUp one who has touch

ed स्पर्शने mfn (only ifc) Gaut one who touches water

उदकोपरपार्श्वेन mfn Gaut (in Sāṃkhya) that which ~~xxx~~ t.

(said of the skin) स्पर्शनकम् MW what t. स्पर्श mfn

SBr, Up?, MBh, स्पर्श mfn MW , स्पर्शितु mfn MBh what

t. the cloud अभिलिह mfn Ragh 14.29, etc who t. स्पर्श

mfn SBr, Up, MBh, स्पर्श mfn L , स्पर्शितु mfn MBh .

touching (the act of) n स्पर्शनिम् - Svet'p, Yājñ,

etc. स्पर्श - f Śr, उपस्पर्शः L, उपस्पर्शनिम् KātyŚr

5.6, Samh'p — (esp a woman) मर्शनिम् MBh, मर्श -

f W, परामर्शनिम् - Kaus, Sch, आमर्शनात् L, आमर्शः L,

आभिमर्शः (or less correctly आभिमर्श) Mn 8.352, etc)

Kum, etc (ifc f आ) Śāk, आभिमर्शनिम् (or less correctly

आभिमर्षणम् - R) KātyŚr, Yājñ, etc, परिमर्षः Hariv

(v.l. for परिमर्श), परिमर्शः 'harmas', अपमर्शः

Śāk (v.l. for आभिमर्श), प्रत्यभिमर्शः AitBr प्रत्यभिमर्श

Lāty - आलम्भनम् KātyŚr, Gaut, आलम्भः AsvGr, Mn,

Vājñ, आलम्भनम् Bhp, VarBr, आलम्भः, समालम्भनम्

Gobh - (in astron) लाडनम् VarBrS 24.34 - (of

letters in pronunciation especially in the cases where

initial a is suppressed after e & o) आधेनेधानः (RPrāt&

TPrāt), आधेनेधानम् (RPrāt) - लेखनम् AV Pais -

कलजा arBrS - द्रुतत्वम् Sah - द्रावणम् Anan ar.

not touching अस्पर्श f .

the act of touching water उदकस्पर्शनम् Ap any

quality which is perceptible by t. any object स्पर्शः

h, etc ceremony of t. certain parts of the body अङ्ग-स्पर्शः

looking at and t. (women) प्रेक्षणाकर्मम् Mn 2.179 mutual

t. स्पर्शास्पृष्टि ind L not t. the ground अभूतलस्पर्शिता

Sak t. another's wife परदारगमनम् परदाराभिगमनम्

परदाराभिमिश्रः परदारोपसेवनम् परदारोपसेवा W t.

another's wives परदारगमनम् परदाराभिगमनम्

परदाराभिमिश्रः परदारोपसेवनम् परदारोपसेवा W t.

anything auspicious मङ्गलालम्बनम् Wh t. from behind

अन्वारम्भः TBr, KātyŚr, अन्वारम्भणम् KātyŚr, t. in the

way prescribed at the Śraodha ceremony श्राद्धाभिमर्शनम्

Hit the t. of gold by a touchstone कथणम् t. on

both sides व्यन्वारम्भणम् Say t. parts of the body (as

the feet etc an asseveration or taking an oath स्मृतिका

Mricch, Mear, (in the Nyāsa ceremonial) इन्द्रियस्पर्शः

RTL 406 : t. the ground (a man) भूस्पर्श m L t.

together पञ्चनम Hariv 14581, Paah 6.71, Kathās 72.

42 t. water उदकोपस्पर्शनम् t. (water) again प्रत्युपस्पर्शनम्

Gobh t. with निपातनम् (comp) Susr .

being touched द्वुति f Sa .

so as not to touch eachother असम्बन्धितम् ind

SBr 9 so as to t. अवमर्शम् ind SBr so as to t. thrice

त्रिः प्रतिहारम् ind Kaus .

touching adj स्पर्शनि (only ifc) Gr'rs, स्पर्शक

L, स्पृश MBh, स्पर्शनि f(इ) MW, स्पर्श, स्पृश

(generally ifc), संस्पर्शनि Yājñ, Rājāt, संस्पृश (comp

) Amar, परिस्पृश (ifc) HParis', उपस्पर्शनि ifc,

उपस्पृश AV 20.127.2, संस्पर्शनि MBh, अभिमर्शक

(or less correctly अभिमर्षके R), अभिमर्शनि (or less

correctly अभिमर्षनि R) ifc R, BhP—पृक्त (instr or

comp RV, etc आत्मभिन् ifc — समन्वारब्ध —¹/₁ AsvGr —

साङ्गिन्

(comp) MarkP —

साङ्ग

MBh, Var, etc —

उल्लेखेन - ād , लेखेन - Bādh , विलेखेन - Bh -

उपयोगेन - ifc L - कृतनाहु w - मोरीन .

not touching अस्पृशत् 'Sārng , अनुपपन्नत् Laty

closely touching उपपन्नि . Vir covering i.e. t.

the earth रुद्धवसुध Amar heaven t. दिविस्पृश PV. Web,

BhP, दिविस्पृशत् BhP 7.8.22 t. closely पुष्पिन् Chaurap

near 8.42 t. different parts of the body with water

उदकस्पर्श t. ghee घृतस्पर्श Pān 1.1.6, Kās t. one

another स्पृशस्पर्श ind L t. (one another) with rays

(as two planets) मयूरवपुक्ता Var t. the air गगनस्पर्श

Sis 13.63, गगनस्पर्श Ragh 3.43 the the ear कर्णग

(sleep) t. the eye नेत्रागिरिन् Das t. the ground भुवस्पर्श

BhP t. the heart मज्जस्पर्श BhP , हृदयस्पर्श f (मा) Bh,

R, etc , भागम् Caurap , (the region of) (हृदयस्पर्श)

Gobh t. the sky गगनस्पर्शः Yājñ 2.1 Off, Sch ,

आखिलेखिन्, अम्बिलेखिन् Ragh t. the vedi वेदिस्पर्श

taty'r the t. verse उपस्पर्श f (scil stuti) without

t. अनवमशम् ind SBr.

being about to touch पिस्पृक्षु

wishing to t.

पिस्पृक्षु

touchstone n निकषः - MBh, Kāv, etc, निकष L,

निकषणः, निकषणम् BhP, निकषशासनम् m निकषपाषाणः

(Hit), निकषाश्मन् m (BhP), निकषापत्रः (Hariv),

आकषः (v. . for आकष Pān 4.4.9, Siddh 5.2.64

Siddh) L कषः Kāś on Pān 3.3.119, Uricch. कषपत्त्रिक

कवयामाय Maish — कवः Sch on L (कव)

(a kind of philosopher's stone (supposed to turn every

thing it touches to gold) रूपशोभाणि m L, स्पशोपकः

Satr — शाणाशुभकम्, शाणाशुभः n Kav, शाणः

Kav, Rajat, शाणा, शानः L — तेजनी (गौरी)

L — रोषणः (only L) — हेमकः L .

a touchstone for gold रोषण — mfn L to serve as

a t. निकषाय Nom निकषायते t. production '(gold)

रूपशोभाणि, प्रभवम् L .

tough दुःखच्छिन्ना mfn .

not too tough वागिसान्द्र mfn Su-sr .

touring adj परिमार्थेन Mālatim .

touring n देशभ्रमणम् .

towards I प्राति ind, प्रातिमुखः (ibc or अम्-

ind) GrSm Mn, MBh आभि ind (as a separate adverb

or preposition) (with acc), आभि ind (a prefix to

verbs and nouns), आभिः ind MBh, etc, सम्भिः.

ind(acc) h उद्दिश्य ind (used as a preposition) - सम्प्रेक्ष्य

ind (with acc) 13h, Kāv, etc (often used in a hostile

manner) आभिमुखम् ind Kir 6.14, etc - सम्मुखम् ind 13h

Kāv, etc - आ (as a prep with a preceding acc) R, आ

(as a prefix to verbs especially to of motion and their

derivatives) - संनिधान्तः ifc - पार्श्वम् समीपम्

(with gen) R, Pāncat , समीपम् (with gen or ifc) -

समीपे निकटम् ind with gen or comp , निकटे

ind सकाशम् उपान्तिकम् ind उपान्तम् ,

उपान्तम् ind (ifc) - उपान्ति ind (with gen) - उपान्ति

ind .

II ३१२६१ (so at the end of a pāda) or usually

३१२६१ ind Ved (governing acc and rarely the

locati e) - अनु ind (as a separable preposition wit

acc.) Pāṇ 1.4.86- अभीके loc ind RV- अम्भक ind Nir Say

on RV 1.169.3- परि ind RV, AV परस्तात् (gen) ind

RV, etc .

advancing towards प्रक्रमणम् (comp) KātyŚr, Kālid

as t. a king राजवत् ind R directed t. ११०११ mfn

(loc) Sāh → साह mfn (loc) Hariv, Bhartr, BhP,

mfn RV, VS, AV, n directed t. me महात्मा mfn RV enraged t.

his son पुत्रलोपोर कुद्दः going or moving t. आभि ind

(as a prefix to verbs of motion) more t. one's self अध्यात्म

— लरम् in Āsvār 'moving t. and upwards' (fluctuat-

ing) आचोपच mfn t. all regions सर्वदिक्षु 'Satr t.

Ayodhya अभ्युद्यम् ind Bhatt t. Krishna अभिक्रमम् ind

'Sis t. me महात्मा in PV, मद्रिक् ind PV, मद्रिक्

ind t. old age उपचारसम् ind cf Pan 5.4.107 t. one's self

अक्रियात्मम् ind Ved 3Br, etc t. the east पूर्वा

Gobh, MBh, Kāv, etc t. (the feet of) anyone पादान्तिकम्

ind MarkP t. the fire प्रत्यग्नि ind Kaus t. the planet

Venus प्रविशुक्लम् ind R t. the (Pishi) Sagara

उपसागरम् ind HParis turned t. the earth अवनीमुख mfr

R turned t. us अस्मद्वक्त्र mfr RV 7.16.10 t. Vijayini

अभ्युपगमिनी ind Kathas t. us अस्मद्वक्त्र ind RV t. Vishnu

प्रतिवेष्टु ind W .

to behave towards

प्रक्रम प्रक्रमते (loc) MBh to

extend itsself t. अपराधा-वत् PV 1.142.4 to go off t.

अपराधा AitBr, SankhSr to proceed t. प्रचरते

(ep. also प्रचरते) PV, etc to run t.

परिधाव् - परिधावते (ep. also परिधावते) (with acc)

MBh, Kav, etc .

to tower above क्रम् cl 1 क्राम्यते (Pan 7.3.

76 er. also क्राम्यते) क्राम्यते (Pan 1.3.43, ep. also

क्राम्यते according to Pan 6.1.70, also cl 4 क्राम्यते -

(क्राम्यते (op)) Ragh 1.14 .

tower n अट्टकः, उदकः

Bh — तासाकम्

L .

a kind of tower (?) विमानः विमानम् R 5.52.8 a

seven storied t. विमानकम् R .

towering adj समुदका Bh, Kāv, etc — नभोलिह् w.

towering above (as a peak) समुत्थित Bh, Kāv, etc t.

high (as cl uds) समभ्युन्नात — Mricch t. upwards उदग्र .

town n I पुरम् (ifc f ३० Mn, Bh, etc, पुरी Tār,

Bh, etc, (also of demons) पुर f PV, etc, पुरि

f Un 4.142, Sch, पुरम् (?) Gal नगरम् (नगरः

only Bh 3.3014, ifc f ३० Hariv 2951) Tār, Mn, Bh, etc —

निवेशनम् (ifc f ३०) R — विवशः Gal क्षेत्रम् L

पत्तनम् (ifc f पत्तना) Bh, Kāv, etc — आधिष्ठानम्

स्थानम् L, स्थानीयम् L — निगमः Apart, Car,

Lalit — उद्गः : and, उद्गः L — द्वेष्टः Satr, Rājat,

द्वेष्टः Rājat — मन्दिरम् Bh, Kāv, etc .

II अमः L - कन्या L - पट्टे - पूरुभेदः

L, पूरुभेदः MBh - (prob वर्धनम् ifc after a proper N.

belonging to a town पौर- mf(ई)n , नागर

mf(ई)n MBh, Kāv, etc , नागरीय mf n Kāv , नागरेयक

mf n g कल्लादि - belonging to a t. and country पौरजानपद

mf(ई)n born in a t. नागरिक mf n Kāv, Pur 'Bramā's

t. ' (N. of a city in heaven) ब्राह्मपुरम् MBh 'coming

from the t. Kantha ' (a partic substance) कान्थाकम्

Pān 4.2.103 dwelling in a t. पुरवारीन् mf n MBh equal to

a t. नगरसाम्मे mfn MF (road) going to a t. नगरगामिन

mfn Malatim 1. ²⁷ -- (road) leading to a t. नगरगामिन mfn
28

Malatim 1. ²⁷ -- 'growing in towns' (N. of a plant) पुरोद्धवः
28

पुरोद्धवा L in every town प्रविनगरम् ind Hcar

a kind of t. नृक्षः, प्रक्षः L living in a t. नागरिक mfn

Nar, Pur, नागरिक mf (रक्ष) n L lord of a t. नगरिन्

m Car a miserable t. नगरवेष्ट Pan 6.2.126, Nas one's

native t. स्वनगरम् 'Sak one's own t. स्वनगरम् 'Sak

part of a t. पुरार्धविस्तरः W a place without a t. वर्हिदेशः

W possessing towns सपत्तन mfn KW relating to a

town नगर mf(इ) n Bh, Kav, etc situated without the t.

t. नगरवाहा fn M a small t. अनुद्धम (?) L,

(half a Pura Heat) क्वैटः Bh 3.13220, Jain, BhP, VP

spoken in a t. (said of a particular Apabhraṁsa dialect)

नगर mf(इ) n 'Sah t. and its inhabitants नगरी

t. arm ' (N. of a man) नगरवाहु m L t. bird ' (a

bird living in a city) पुरवासिन m Var t. born नगर

mf(इ) n Bh, Kav, etc t. bred नगर mf(इ) n Bh, Kav

etc the t. Calcutta कलकत्ता the t. Campā चम्पापुरी

BhP, चम्पापुरी VaruP 2.37.376, Brahmatk 16 ' t. crane '
 ~~चम्पापुरी~~

(a crow) नगरीकः L a t. crier उद्घोषकः Kathās ' a t

crow ' (a term of contempt) नगरकाकः, नगरवापसः L

' t. crusher ' (N. of a man) नगरमोर्दन m g व्याहृदि

t. destroying नगरधातः L नगरधातकः a t. dweller

नटनिर्वाहः Das. (N. of a poet) पुरोक्तः Cat ' t. dwell

-ing ' (a citizen) नगरवासिन् mfn Kathās ' t. festival

पुरोत्सवः
 (a festival solemnized in a city) पुरोत्सवः Kathās

a t. in Pātāla पातालनगरी Kathās ' a t. in the sky '

(fata Morgana) गगनगिरम् Sinhās t. like नौगर

mf(ई)n IBh, Kāv, etc t. made अग्राभ्य mfn ' t. ornament '

(a courtesan) नगरमण्डना Vāsav the t. of Kusa कौशम

L the t. Sarathi सारथिपुर (?) L Lalit t. senior

नगरवृद्धः Paś a t. situated on dry land स्थलपरनिभ

ail a t. surrounded by water औदका ariv 6874 ' t.

taking ' (N. of a kingdom) नगरहार L a t. visited &

for amusement क्रीडापुरम् a t. with boys old and young men

सवालवृद्धसुवाती! पुरी Hariv .

to look like a town नगराय Nom नगरायो

MBh, Hariv to wish for a t. पुः काम्य Nom पुः काम्या

L .

townchief नगरपाते m L , (N. of a man)

नगरस्वामिन् m Kathās , नगराधिकृतः (Rājat) , नगराधिकः

नगरपाते m Kathās , नगराध्यक्षः (Hariv) .

towngate नगर द्वारम् Hit - गोपुरम् MBh, R, BhP .

townlife वागर्षम् g पुरोहितादि .

townsfolk पौरजनः MBh, R, etc पौरलोकः, पौरलोकः

m pl Kathās, Pañc townfolk, पुरीजनः m sg Ratnā towns-

folk पुरिलोकः m pl Sinhās - नगरजनाः m pl Nit .

townsman पौरः Gaut, MBh, Kāv, etc पौरिकः MārkaP

नैगमः SaccdhP .

townsmen and coutry people पौरजनपदाः m pl MBh, R.

townswoman पौरयोधित पौरस्त्री पौराडना

Megh (a courtezen) पुरनारी Phurtan नागरस्त्री

R .

नगरीरक्षिन्

town-watchman ~~नागररक्षि~~ m Bh .

' toxicology ' (a ch of most med cal Samhitās)

विषतन्त्रम् .

toy n क्रीडायायम् IBh 12.4206, Kād, क्रीडायायकः

Kathas 51.71, विक्रीडः HPari s, क्रीडापरिच्छेदः BhP 7.5.56.

a child's toy वातक्रीडनकः IBh like a t. क्रीडायायकः

संनिभं mfn Kathas 12.74 a golden t. cart सुवर्णशकटिका

which a t. antelope to play with निहारक्रीडाभूगः BhP a t.

dear कीडा मृगः R 5.20.12, Bhp 6.2.37 a t. elephant

होस्तिकः atakam a t. girdle (not a real on विलासमेखन)

Ragh .

to be toyed रत्न चत mfn Fricch .

a woman's toyloṭ.s लीलाकमलम्, लीलातामरसम्

Kāv, लीलापद्मम् Sah, Kāvyaḍ, लीलाञ्जलिम् Kuval, लीलाङ्गुलम्

Kathās, लीलाखण्डम् Ragh, Kathās .

trace vb 1 लिह cl 5 (hātup 28.72) लिखते -

(rarely लिखते) Br, etc .

2 अनुप्रश्नः RV 3.26.8, etc नी cl 1 नयति

नयते Mn, Yājñ, MBh, etc .

to trace back to a root व्युत्पद् व्युत्पादयति

Samk to t. out सूक्त cl 10 (Phatup 35.21) सूक्तगो

MW .

trace n1 पदम् (rarely पदः) RV, etc.

2 सोम m (exceptionally f) RV, etc नदम्

f, etc यन्त्रम् Mn, MEh traces परिश्रान्तम् R गोप्याः

f pl RV 3.3.6 .

the getting or breaking loose of a trace नद्विमुक्षः

GrS (in chariot) having 5 traces पञ्चराशिम mfn PV hav

ing straight t. (as a chariot) अष्टजुराशिम mfn AV 4.29.7

having 12 t. द्वादशोदका mfn Kap showing t. of उद्विद्धि न

mfn (comp) Vcar a light trace of लेडा. (gen or comp)

Prat, Chp, h, etc t. of रूपम् (ifc) P the t. of a

carriage रथराशिम m Ragh the t. of a chariot रथराशिम

m Ragh the traces of a carriage रथराशिम m Ragh the

t. of a chariot रथराशिम m Ragh the trace on a carriage

lit string for tying (so the horses to it) निरोधपाशः

Hariv without a t. (as a chariot) निपादिन् mfn RV 4.

30.11 .

traced out निर्णीत h,etc having ways that

cannot be t. अनुपलक्ष्यवर्त्मेन् not to be t. अनुपलक्ष्य

to be t. out निग्राह्य Kār on Pān .

- tracing back (a word t its root) व्युत्पादक mfn L

capable of being traced back to its root व्युत्पाद्य m'n

Samkhyak .

tracing n अनुप्रशानम परिमार्गजम् Bh, P,

मागः L .

track vb अनुप्रशा RV 3.26.8, etc , नी

cl 1 नागति, नायते Mn, Vājñ, Bh, etc .

track n पदपङ्क्तिः f Kalid, Pañc - पङ्क्तौ,

पादवीर्यम् RV 10.71.1 - पादपङ्क्तौ f Pañc, पादभुद्रापङ्क्तिः

f Kathas - मागीः Hear - संज्ञा (ifc f आ) BhP.

any trac. मागीः (exceptionally also मागीम्)

ifc f (आ) Bh, Bh, etc - the chariot of the Asvins) the

tracks of whom are brilliant with ghee द्यूतवर्तिनि mfn

RV 7.60.1 a hare's track (easily got over) शशपदम्

Hear a long t. of forest वनराजी Bh, Ka, etc the t

of a ploughshare सीता RV, etc I 335. n 1, 337, etc

the t. of a wheel वर्त्मन् n RV, etc , वर्तनि f RV, Br,

A, Chap, वल्मीके f L the t. of a wild animal मार्गेः

(exceptionally also मार्गम् ifc f ३०) Mn, Wh, etc the t.

of the wind वायुमार्गः MW , वायुगेवारः MW t. (of wild

animals) संचारः (ifc f ३५) Sak, Sch ' deer t. ' (N.

of that portion of the moon s constellations ' gravana Sata

bhishaj and Pūrva bhādrapadā) मृगशीर्षिका, मृगशिरा

tracking adj आनुपादिक - परिमार्गिन

MBh .

tracking n अनुप्रज्ञानम् - अभिमार्गिणा Jatakam

अनुसरणम्.

tract n लोकः SBr - संबतः f RV, AV स्कन्धः

MBh, Hariv .

' possessing only a small tract of the earth' ~~वि. 1. 15~~

वभुज m Bhartr 3.100 .

tractable adj विनयस्थ L, विनयवाहिन् L

—अपस्रणेय— (as a horse etc) सुयम f(आ)

R, TBr — (as a horse) सुकर - f(आ) L, (as a cow

or horse) सुकर - f(आ) L, (as a cow) सुशील

Yājñ- (as a horse or cow) सुशील f(आ)

अचण्ड

of tractable character राजा Rājat a t. cow

अचण्डी + सूरता L.

trade vb व्यवह व्यवहरति, व्यवहरे -

Āpast, VarBrS, BhP — विक्री विक्रीयते - (Pān 1.3.18)

VS, AV .

Trade n वाणिज्याम् Āpast, Gaut, etc वाणिज्या

Āthas , वाणिक्कमेन् n Pāncat. वाणिक्किया - VarBrS,

वाणिभावः

वाणिक्पथः L वाणिक्पथः Mn, MBh, etc वाणिज् m

Gaut, Mn वाणिज् Gaut, n वाणिवृत्ति f Bhartr, वाणिज्यम्

L वाणिज्या SBr, etc क्रयविक्रयः m sg क्रयविक्रयो m du

Mn, Bbh, Pancat 3, आकरः TS 3, आक्र 41 VS 30.5 गायमः

(ifc f आ) Nam, Kav, गायमः Car, गायः

आपणः L— व्यवहारिकम् Bhp, व्यवहृति f Bhp —

वैश्यकर्मिन् n, वैश्यवृत्ति f Mn 10.8, वैशः L —

व्यवसायः Campa — द्रव्यविपर्ययः — सत्यानृतम् n sg

सत्यानृते n du Mn 4.6, B P — वार्तिक — Bbh, Bhp — कारिका

L — कोशातकिन् m L निगमः W .

any common trade (as that of a barber etc पादपाठिका

L engaged in t. व्यवसायिन् min the hea of t. मराजः

(rarely महाजना. m pl) MW a kind of t. स्फोटजीविका

Hog livelihood earned by t. कर्मजीव. VarBrS 'living by

t. ' (a tradesman) पण्यजीव. L occupied with t. वार्त्तिका

(ifc) MBh, BhP one who gets a livelihood by a t. etc उदन्तः

practising any t. व्यवहारिन् mfn MBh, Yaṇ, VarBrS

practising t. वार्त्तिका (ifc) MBh, BhP prosperity in t.

पण्यसिद्धि f Nir the sign of any t. (esp of a tavern) &

the business there carried on - श्वजः En 4.85, श्वजम्

Nariv 9245 & g अध्यापि t. with व्यवहारः (comp)

Mn, Bh, etc (a town) whose market and t. are ruined

विहस्तनिपणायण mfn R .

trader n वणिज् m PV, e c वणिज् PV, etc ,

वणिजः, वणिजकः, वणिजः TBr, Bh, वणिजिकः

Mn 3.181, वणिज्यकः Heat व्यापारिन् m BrahmvP

इशानिकपिकः Pan 4.4.13, इशानि 3: Un 2.45, कालिकः

L, शानिकः Divyav 35 व्यवहारिन् m MBh, Kav, etc

व्यवहारकः Pāncat — पण्यजनः, विपणिन m Sis ,

पण्य — m Naish, सप्यविक्रयिन् m R, प्रापोणेकः -

MBh, Sis. सार्थिकः MBh, Bhp, सार्थिवहः MBh, "a, etc. वार्तिकः

Kathās — विनीतः, विनयः L — नीवरः — नैमयः

Sis, Sch, नैगमः Yājñ, MBh, R, etc — कोशातकिन् —

m L — सुगन्धः W वेदेहः L — सजु m L .

a trader with नालिकः Pāncat a travelling company

of traders सार्थः MBh, R, etc .

tradesman n पण्यजीव. L : व्यवसायिन् m

कारिन् m L - स्वाध्यायिन् m L .

a town tradesman पत्तनवाणिज् m L .

trading in परिनिष्क्रियिन् mfn (gen) t. in Usira

उशीरि mf(ई)n Pāṇ 4.4.53 .

a trading place विपणः

Bh, MarkP .

tradition n सम्प्रदायः GrSrs, etc परम्परा

MBh, Ka, etc, पारम्पर्यम् Mn, Bh, etc, पारोक्ष्यम् Nir 12

12 — आगमश्रुति f Katha — श्रुतिपत्राः m pl. Susr

स्मरणम् Kull ^{xxx} ~~xxx~~ x Yajn, Sch — इतिहासः SBr, MBh,

an, etc — ऐतिह्यम् TAr 1.2.1, MBh, R, ऐतिह्यम् — Sāṅkhsr

— किंवदन्ती (Un 3.50) Prab, Dhūrtas, Mit, किंवदन्ती

f L — रूढि f Nyāyam, Pājat समाचारः w दोशेण,

— दोशेण f Bear .

according to tradition राशारप्रदयम् ind Siddh,

राशप्रदायः ind M, राशप्रगमम् ind Āpast, MBh, etc ,

रूढि ind acquired by t. आगमिक mfn Nyāyas, Sch

agreeing with t. आगमसंहिता mfn Bear an ancient t.

पूर्वम् w प्राचीनगाथा based on t. स्मार्त mfn

ĀsvGr, Yājñ, Sarvaś, — स्मार्तिक mf (ई) n Kull, स्मार्तिक

mf(ई) n Pracand by t. परम्परया ind conflict with t.

आगमविरोध. Kavyā containing great traditions मरासुतीपत्र

mf(आ mc) n Harivṛt (in music) a dance accordant with

tradition मुद्रा Sangit derived from the t. आनुश्रव

mfn BhP, आनुश्रविक, आनुश्रविक, mfn, पारम्पर्यमागत, mfn

Mn 2.18, पारम्पर्यमागत mfn Bh dissenting from the sacred t.

श्रुतिविरोधिक mfn Bhag ' early t. ' (H. of wk) सातः परम्परया

following t. साम्प्रदायिक mfn Ramat'p good t. सराप्रसय.

Prasang great t. मरासुती f bh handed down by t.

समिधः mfn Bh, Bh^p handing down by t. समिधः

MBh 'having a t.' (a holder of an ~~xxxxxx~~ traditional

doctrine, a member of sect सम्यक्सायिनः m w h nourishing sacred

t. अनुसूय mfn Mn 7, in accordance with sacred t.

यथाग्न्यायम् (Lāty, BhP) यथाध्यातम् (Kātyār, BhP) ind

'law t.' (a lawbook) धर्मशास्त्रम् Mark^p not based on t.

अनेतिहम् mfn Bh ~~अनेतिहम्~~ obtained through t.

सम्प्रदायशास्त्रम् mfn Bh received by t. परम्पराशास्त्रम् mfn

Bha^p, परम्पराशास्त्रम् mfn Var relating to the t. (of any

doctrine) सम्प्रदानाय mfn Susr a relative t. यथाश्रुतम्

Ch p, Samk resting ont. आनुश्रव mfn BhP आनु श्रविक,

आनुश्रविक

आनुश्रविक mfn sacred t. आम्नायः standing upon t.

साम्प्रदायिक mfn ~~RamatUp~~ RamatUp t. as handed down by the

Jabalas जाबालश्रुति f Parāś 2, Sch, Mn 6. $\frac{38}{39}$, Yājñ 3. $\frac{57}{58}$

a t. handed down from Muni to Muni मुनिपरम्परा VarBrS t.

of eminent persons शिष्यसभाचारः W ' t. of the Chandogas '

(the SV) छन्दोगश्रुति f Parāś 2. $\frac{15}{111}$.3.6 t. of the learn.

-ed शिष्यश्रुति f शिष्यश्रुति Baudh t. respecting the

correct use of sacred texts मन्त्रश्रुत्याम् MW t. rules

of grammar व्याकरणशास्त्रम् MW traditions and moral

practices स्मृतिशैले n du MW uninterrupted t. अप्रः

(ifc f311) L versed in t. स्मृतिविद् mfn Kautukas ,

स्मृतिविद् mfn Yājñ , इ-मार्त mfn Pañcat well handed

down by t. स्वाध्याय mfn śikṣh the whole body of sacred

t. स्मृति f MW 144.14 .

to follow the rule sanctioned by tradition कर्मकृ

traditional and साम्प्रदायिक Baudh, Jain - दारम्भिक,

Kull, परम्परा f(अ) Bhatt परावर f(आ) Mun-

dSp स्मार्तिक f(ई) Kull - स्वट Sis, Pan, Sch, -

etc ऐतिहासिक f(ई) Sar, Prab - निशान्त - AsvSr -

पूर्व f(आ) B, etc - प्रान्त f(आ) PV, AV, TS, Br,

BhP .

not traditional असाम्प्रदायिक U ttarar, Comm on Un

3.127, etc , अस्मार्ति , अस्मृत Comm on Kāṭyār .

इति स्मृतेः इति स्मृतेः

according to such and such a traditional precept

collection of t. doctrines आगमः In 12.

105, 106, etc comprising various t. works विविधागम

In 12.105 an established t. rule सिद्धान्तधर्मगमः foll-

owing t. rule क्रमकृत Nyāyam a holder of any t. doctri-

ine सम्प्रदायिन् m W one versed in t. doctrines and usages

सम्प्रदायविद् m Say an orthodox Brāhman guid ~~xx~~ by or

versed in t. law and ~~xx~~ usage (esp a follower of Śaṅkarāc-

ārya and of the Vedānta doctrine) स्मार्तः BTL 55, 95

prescribed or sanctioned by t. law or usage स्मार्त

AsvGr, Yājñ, Sarvad t. belief सम्प्रदायः GrŚrŚ, etc t.

collection सम्प्रदायः Nib, Prāt, etc t. instruction

पारम्पर्योपदेशः Sūryas t. precept teachings or record

समरणम् all, Yājñ, Sch t. usage सत्सम्प्रदायः Prasān ,

3. सम्प्रदायः .

traffic n संयत्तरः Āpast, Pāncat , व्यत्तरः

Mn, MBh, etc — वाणिज्यम् Āpast, Gaut, etc, वाणिज्या Kāthā

वाणिज् m Gaut, Mn, वाणिज् Gaut, Mn, वाणिज्यः Mn,

MBh, etc, वाणिज्यं f Bhartr, वाणिजा, वाणिज्यम्, वाणिजा

Śr, etc — (low) विपणः MW, विपणपणनम् Śis, Sch,

विपणि f Mn, MBh, Hariv , पव्यम् (ifc f3A) Kām,

Kāv, पाणः W — निगमः W .

petty traffic विपणः MW relating to the t. of the

world लोकयात्रिक mfn MW relating to t. आपणिक

mfn (Mn 2.45) subsistence by t. विपणिजीविका MBhs subsis-

ting by t. विपणिजीविन् mfn Hariv .

Tragia involucrata कश्मी L — कर्कशा L -

हीरशृङ्गो Gal — क्षेणावर्तकी L — क्षेप्तपुष्पा L — देवकाङ्गु

लिका L — धूसरपत्रिका L — नेत्रशेखरम् L

पीतपर्णी L — भासुरपुष्पा L — भूरिदुग्धा L — मरकाती

L — गुमफला L — विधायी — वृश्चिकच्छदा L -

गुच्छित-त्री L, तृक्षिकाती L — शतक्षी L — रापेक्षी L,

सपेक्षिका, सपेक्षी L — स्वपेक्षी L.

the plant Tragia involucrata उपद्रुसरपुच्छिका, उपद्रु

द्रुसरपुच्छी L, श्वित्रक्षी L the plant T. involu-

crata Lin अक्षिकाती L.

trail n पादपद्मं f Pañc , पादमुद्रापट्टि f Kathās .

' Trailokya conqueror ' (a sort of hemp (from which

an intoxicating fusion is prepared)) त्रैलोक्यविजया L

' T. creator ' (Śiva) त्रैलोक्यकर्तृ m Bh T. friend त्रैलोक्य

बन्धु m Prasannar 6.39 T. lord त्रैलोक्यनाथः

R 1.76.19 ' T. son ' (Rāma) त्रैलोक्यपुत्रः Rach 10.54 T.

sovereignty त्रैलोक्यराज्यम् Bhartr, त्रैलोक्याधिपतित्वम्,

त्रैलोक्याधिपत्यम्.

मिनो विनयते

train vb चि

MBh, Kāv — उपराह caus

off desid उपाशेक्षयति BhP .

train n परिच्छदः MBh, Kāv, etc, परिच्छादनः प्रपरिकरः

परिकरः (ifc fआ) MBh, Kāv, etc — परिबहिः (ifc

f आ) MBh, Kāv, etc, परिबहिणम् MBh — परिजनः (ifc fआ)

MBh, Kāv, etc — परिवारः, परिवारः MBh, Kāv, etc,

परिवारणम् MBh, परिवारः MBh, Kāv, etc — प्रैष्यजनः

R — परिस्पन्दः L — पद्यम् L — परिधायः (L).

attended by a train सपरिच्छद mf(आ)n -n, MBh, etc

a festive t. यात्रा Kathās, Rājāt, Hit having in its t.

अनुबन्धेन mfn a.t. of thought प्रज्ञानसंताति f Tattvas

trained as विनीत MBh, etc — उपशिक्षित

MBh, BhP — कृताभ्यास — उद्यत विनीत Rajat.

badly trained अविनीत कृताभ्यास MBh 4.67, Vājñ 3.155, etc,

उद्यत
उद्यत
आशिष्ट Ap, MBh, etc one who has t. himself to bear

tail जितश्रम Wariv, 4544, Can t. by father and mother

मातृपितृकृताभ्यास Hit, Introd s t. horse विनीतः

L t. in शिक्षित (acc loc or comp) MBh, Kāv, etc t. in

arms सुहस्त f(आ) L well t. सुशिक्षित MBh, (as

horses) सुविनीत f(आ) acc, सुसाधित Hit (v.l.),

स्मृतिदिष्टि

RV .

to be trained

विनेय

Sah, Sarvad

easy to be t.

सुविनेय

Ealit .

trainer

n

विनेतृ

m

11 on

n

3.102 -

हिंदिक

see

हस्तिशिक्षक

the trainer of an elephant

अनीकस्थः

L

a t. ofelephant and cows and horses and camels

हस्तिगवाश्वोपहृताः

training (the act of) n विनयनम् Paś , (esp

moral training) विनयः MBh, Kāv, etc , विनीति f

Hit — (held by Buddhists to be of three kinds) हिक्का

SanhBr, TUp, etc — संस्कारः (ifc f आ) P, Paśh .

the art of training elephants हस्तेहिदा P, Pricch.

Mad (with Buddhists) right t. व्यायामः M 2 Lh .

traitor n विश्वासघातक, विश्वासघाति mfn Bb, P,

etc, विश्वासहन्ता (arkP), विश्वासहर्ता (Bb)m - पक्षिहरः

Bb - राजद्रोहिन् m W - द्वेदसेनिन् mfn Pn 9.232 .

a man who is a traitor to his 'akha शास्त्रारण्यः L

tramp n पर्यटक. Mricch, Sch — (prob) संचार-

जोविन m L — रायः RV, etc .

tramping n निधौषः (ifc f ३११) Wh, Kav, etc .

to trample down परिमृद् परिमृद्भाते, परिमृद्यते

(ep. also परिमृद्यते) MBh, Kāv , मृद् caus मृद्यते

MBh, Kāv, etc , मृद् cl 9 मृद्भाते cl 1 मृद्यते, मृद्यते

MBh) MBh, Kāv, etc , परिमृद् परिमृद्भाते MBh to

t. up n मृद् cl 1 मृद्यति, मृद्यते Bhattach.

to cause to be trampled down मृद् caus मृद्यति

trampled down परिभृदित mfn Bhavab , मृदित

mfn A , etc , परिपेष्ट mfn MBh t. upon शुष्ण mfn

MBh 8.4845, VarB S 54, Ragh 1.17, Pancat, etc , अभिषिक्त

mfn B 10.166.2, AV to be t. on क्षोद्य mfn B 2.80.10 .

trampling n पादहति Ratnav, Kathās - सम्मर्दः

MBh, R, etc, विमर्दः Ratnav .

trampling of the feet पादस्फालनम् W .

the being trampled on by elephants as a punishment

अभिदापनम् .

causing to trample on अभिदापनम् B. P .

patient of being trampled on (in wars or tumults

said of the earth) विमर्दिता उत्तार .

trance n संनिपातनिद्रा Kād.

a kind of trance समाधि m MBh, Kāv, etc .

tranquil adj शान्त p, MBh, etc, शान्तिमत Jaimip

उपशान्त BhP, Kathās, उपशान्तिन्, उपशमयत्, उपशम-

शील, शमपर Va BrS, शमप्रधान Sak,

शमयत् Śis, Venīs, शमिन् Kāv, Rājāt, प्रशान्तक

Bhar, शान्तरूप Pañcat, निशान्त L — विश्रब्ध MBh, Kāv

प्रसन्न

R, Var, Āp, विप्रसन्न

Bear : पश्यिष्वस्त Mbh - निर्भय

f(आ) Mbh, MBh, Kāv, etc — निरुत्सुक Mbh, Kāv — मीतराग

MBh, Kāv, etc — निर्वृत Mbh, MBh, Kāv, etc — स्तिमित MBh,

Kāv, etc — श्रितदाम Śatr — उद्वेग L — शान्त L,

शान्त — शान्त R — सूरत n 5.14 .

desirous of a tranquil life शमिष्यु Bear hay-

ing a t. appearance शान्तिरूप Pancat having become t.

शान्तिना ind Pan, Wop, शमिष्या having t. limbs (one

of a Buddha) प्रसन्नगात्रता Dharmas 84 t. by nature

शमामक B the t. consideration of a matter प्रतिसंख्यान
म

Jatak t. hearted शान्तहृदय ChUp t. minded शान्तचेतस

Kar , (calm) प्रशान्तोचित Vedantas प्रशान्तधी BhP

' t. souled ' (composed in mind peaceful calm) प्रशान्तात्मन

Bhag, BhP .

to become t. tranquil प्रशम प्रशम्यति In, Bh, etc

(as the sea or sky met applied to the mind) प्रसद्

प्रसीदति (ep. also प्रसीदते) Bh, Kar, etc, etc

tranquillity (esp of mind) न प्रशान्ति f MBh,

Kāv, etc, ++ (esp of mind) + प्रशमः MBh, Kāv, etc, प्रशमः

W , शमः Mn, Bh, etc, (personified as a son of Dharmā

and husband of Prāpti) शमः MBh , उपशान्ति f

शान्तम् Bhp , शमस्तः Lalit , उपशान्तम् Sukh,

शामनम् W , शान्तः , शान्ति f KathUp, MBh, etc

शान्त — निर्व्याकुलता Pañc — विश्रामः MBh,

Kāv, etc — रथैर्यम् Pañcad — स्थिरता MBh, Śak, etc — प्रसादः

KathUp, Śūr, Yogas — क्षमः, क्षमम् (Ved only क्षमः)

g अध-चोदि) RV , AV, TS, Mn, Bh, etc — राको तिभावः (BUddh)

— प्रतिष्ठा (ifc fआ) Bh, Kav — उमा L .

attended with tranquillity and security शमवत्

mfn Pan, Si dh causing t. शान्तिद mfn VarBrS , शान्तिकर्तृ

mfn desire of t. शान्तिकर्म W desirous of t. शान्तिकाम

mfn enjoying perpetual t. (as Siva) शमशम mfn LBh

giving t. शम्य mf(आ)n LBh 14.1691 going to t. of

mind उपशमयान mfn BbP 5.1.29 the joy of t. शमसुखम्

Bhartr obtaining t. of mind उपशमायन mfn BhP 5.1.29

perfect t. सुशान्ति f MarkP perfect t. of mind शान्ति भावः

Lalit the sentiment of t. शान्तरसः MB a state of perfect

t. स्थानम् (स्थानः Siddh) Sarvad t. of mind मनःशमः

Scar , प्रशान्ता MBh , उपशमः MBh 3, Bhartr, Santis ,

तृणाक्षराः L t. personified (as a daughter of Daksha and

wife of Dharmā) शान्ति f Hariv, Prab, Pur , (as a daughter

of Brachha) शान्ति f Hariv, Prab, Pur , (as the wife of

Atharvan) शान्ति f Hariv, Prab, Pur walking in t. उपशमान

mfn BhP want of t. अशान्तता Kathās .

tranquillization शमनम् Kaus, MBh, etc, शमः

MBh, Kāv, etc , शम उपशायिता, उपशायितम्.

serving for tranquillization शमनीय mfn Susr .

tranquillize vb उपशम caus उपशमयति,

ep उपशमयति MBh, VarBrS, Das, etc, संशम caus संश-

मयति SankhSr, Ph, etc — उपशान्तय उपशान्तयति Kas on

Pan 1.3.47 — सामय cl 10 सामयति Phatup 35.27.

to be tranquillized रम cl 4 रमयति SBr

tranquillized adj प्रशमित Up, Mn, Wh, etc, MW, Hariv, etc,

प्रशान्त Up, Mn, Wh, etc - इतिमूत sil .

to be tranquillized शामनीय MW .

tranquillizer n शामयितृ m Kaus .

tranquillizing adj प्रशमन

MBh, Hariv, Susr,

संशमन f(ई) Susr, ब्राम्न f(ई) KātyŚr, MBh, etc

उपशायिन् .

tranquillizing speech शमगिर f Prab t. word

शमगिर f Prab .

tranquillizing (the act of) n प्रशमनम् M3h. Kām,

As, Pur, Susr—प्रशमन n ' m only in TBr) TBr, etc—

प्रमाद L .

'tranquillizing section ' (. of the 12th book of the

Maha. Bharata) शान्तिपर्व n .

'walking ~~tr~~ tranquilly' (Pro. W. of a class of det-

ies) प्राशान्ति-चारिन् m pl Lalit .

transact vb प्रसू caus प्रसारयति Kād .

to transact the business of life प्राप्त (with

लोकाचारम्) .

transacted adj पणायित W .

transacted as business पणित L .

to be transacted पण्य L - व्यवहारे, व्यवहृत्य

(व्यवहृत्यम् impers) Pariv, Pañcat .

one who comes to transact business सांगतिकः

one who transacts business व्यवहर्तृ mfn Vajñ, Saṃkhyak

transaction n पणाय्या व्यापारः MBh, Kāv, etc.

mercantile transaction व्यवहारः Mn, MBh, etc perceiving

a t. with one's own eyes व्यक्तदृष्ट्या mn L t. of sale

संगरः L t. together संगरणम् Nir 3.9 .

transacting adj व्यग्रहरिन् Sh, Yājñ, varBrS .

transcendent (as spiritual knowledge) adj पारमिता

W .

(with Buddh) one of the 6 or 10 transcendent virtues

प्रज्ञापारमिता Dharmas 17, 18, MWB 128 .

transcendental adj अदृष्टये .

' endowed with the six transcendent virtues ' (N.

of Buddh) सत्पारमितापरिपूर्णः Divyāv (in Vyāva) one of the

three Alau kika or t. perceptions सामान्यतर्हिणा (in

vyāva) one of the three A lau Kika or t. Samnikarshas

सामान्यतर्हिणा a question regarding t. objects

अतिप्रक्षः t. virtue पारमिता (पारमितया) MWB 128

(with Buddh) t. wisdom (which is threefold) प्रज्ञा

to be asked a question regarding transcendental objec-

ts अतिप्रश्न mfn BrĀrUp .

transcending Pradhān and Puruḥha (matter and spirit)

प्रधानपुरुषातीतः.

to be transcribed लेख्य Kāṇ, WarkP .

transcribing n लिपिन्यासः Kathās — लेखनम्

Kathās, Pāncas , लेखनम् VarBrS .

transcript n प्रतिलिपि f L .

transfer vb संगम caus संगमयति Bh, āv, etc

आतिदेश - आकल BhP - उत्प्रेक्ष् उत्प्रेक्षते

(with loc) Sahm Kavyād - निर्विश caus निर्विशयति

R, Rāj at, BhP - संगम caus संगमयति Bh, Ragh .

to trans er a share to , आश्रय P RV 10.108.9.

SBr to t. from to निरुह caus निरोपयति (abl) (loc)

Rajat to t. (impurity debt etc) from one's self upon

मृज् cl 2 माण्डे (Ved also मृष्टे and cl 6

मृज्जाते, मृज्जाते)(loc)AV to t. to रुह caus रोहयति,

रोपयते
रोपयति, (Ragh , समाहृ caus समारोहयति, समारोपयति

(loc)BhP, Sarvad , संक्षिप्य caus संक्षेपयति (loc)Kull on

Mn 8.317 , प्रतिष्ठा caus प्रतिष्ठापयति ĀsvGr, Mn, MBh,

etc , प्रयुज् caus प्रयोजयति (dat) MBh to t. upon

अभ्यत्यज् (acc)AitBr .

transfer n अतिदेशः .

transference n वितरणम् ^{Susr, Inscr,} समारोपणम्

^{/ /}
AsvSr, Sch .

transference of an art (from a teacher to a pupil)

संक्रान्ति f ^{Malav,} 1.15.18 t. to संक्रमणम् (loc dat or

comp) ^{/ /}AsvSr, Hariv, etc , (esp) संक्रमः (loc) ^{usum,} संक्रान्ति

f (loc or comp) Kāv, Mārkaṭṭ, संचारः (ifc f आ) (comp)

Yājñ, समारोपः (loc) Paśar, Sāh, Pratāp .

trans e ed ad संक्रमित Sāh, संक्रामित Mah,

Kāv, etc — निरूपित Mah, Hariv, R .

not transferred अनुपचरित Sāmkhyas, Sch .

erroneously transferred from one thing to another

अध्यारोपित (in Vedānta phil) (in rhet) a figure

of speech by which the properties of an object are t. to

that with which it is compared परिणामः Kuval t. from

to संक्रान्त (abl) (loc)Kāv , प्रतिष्ठित (loc)

Hariv t. to a picture संक्रान्त W .

to be transferred संक्रामयितव्य Hariv to be t. to

संचारणीय (loc)Sāh , प्रतिष्ठाप्य (loc)Th .

being transferred to ~~the~~ others संक्रामेत् Kull on

n 3.7 .

transferring n संक्रामणम् VarBrS .

not transferring अवितरणम् Susr.

erroneous transferring of a statement from one thing

to another अध्याशेषणम् अध्याशेषण, अध्याशेष in Vedānta

phil) ; अध्यासः (in Vedānta phil) t. to अधिगोचर

(oc) Sarasv t. to a picture संक्रान्ति f^u .

being transferred (to others) सांक्रमिक. Kam .

transfix vb प्रव्यध् प्रविध्यते Ph. Susr, विव्यध्

विविध्यति vs, व्यध् cl 4 (Dhatup 26.72)

विध्यते (ep. also विध्यते) RV, etc .

transfixed adj व्यपविद्ध MBh , व्योतेविद्ध MBh (B)

इनीयित PW .

ha·ing the body transfixed निर्भिन्नतनु MW one who

has his body t. निर्भिन्नाङ्ग R t. by an arrow शत्रुप्राप्त

Ragh .

transfixing adj विद्याधिन् अव
इन्धस् अव — इन्धन् अव .

transform vb विकृ विकरोति, विकुरुते अव, etc — आपाद

caus आपादयति , सम्पद् caus सम्पादयति (rarely)

सम्पादयते) athas — इन्ध cl 1 P athatup 17.76 (Vop).

to transform into flowers of the kadambaka कदम्बकी

transformation n परिणति

f Sāh, Pañ, Sarvad.

परिणामनम Kap, Sch, निपरिणामः Pat, Sāmk, etc —

विकारः Śrī, MBh, etc, विक्रिया Kāv, Pur, Susr, विकृतत्वम्

Sāmk, विकारत्वम् Vedāntas, वैकार्यम् MBh — विवर्तः

Kāv, Kathās, विवर्तितम् PPrāt, वृत्तम् (ifc) PPrāt

(with Buddh) निर्माणम् — पर्यवपादः Pat.

the body of transformations निर्माणकायः Buddh, MB 2A7

effecting t. पर्यवपादः mfn Pat subject to t. परिणामि

mfn VP, Sāmk t. into परिणामः (instr) Sāmkhyak, Yogas,

Pur, Susr t. of food अन्नविकारः .

transformed adj विकृत , याकृत W- निरीन

W — (into) भावित ifc Bhag, Samk, Sah, विडम्बित

Hariv — विजय .

transformed into परिणत (instr or comp)

Kālio, Kād, Sah , समूत (ifc) Das .

to be transformed विपरिवर्त विपरिवर्तते MBh, विज्ज

विज्जराते MBh to be t. into परिणम् परिणमति,

परिणमते (instr) Vedānta, Madhus, भू intens

बोभवीति, बोभवीति, बोभवीति, बोभूयते (acc) RV, AV .

transformer n विकर्त m 'SBr, etc — विकल्पकः

Car .

transforming adj विवर्तन Kathās .

transforming n पुनःकरणम् Baudh, Vait.

transforming into a Pisca पिशाचीकरणम् Cat .

transg ess vb I उलङ्घ् caus उलङ्घयति Megh,

Kathās, Rājat, etc, उलङ्घ् ca s उलङ्घयति MarkP, BhP,

as, etc, अतिलङ्घ् caus अतिलङ्घयति Kathās, विलङ्घ्

caus विलङ्घयति Kā, Kathās, समुलङ्घ् समुलङ्घयति

MarkP, लङ्घ् caus or cl 10 (Phatup 33.87, 121) लङ्घयति

Yājñ, Kāv, Rāj at, परिलङ्घ् परिलङ्घयति Pañc संविलङ्घ्

caus संविलङ्घयति Pañcar, अभिलङ्घ् caus

प्रतिलङ्घ् caus प्रतिलङ्घयति MBh, प्रोल्ङ्घ् caus प्रोल्ङ्घयति

Dharmas, ivyav, आतिक्रम्, व्युक्रम् व्युक्रामति Ragh

समातिक्रमः समातिक्रामति, समातिक्रमते

R, समुत्क्रमः

समुत्क्रममति, समुत्क्रमते

MBh, अभ्यातिक्रमः

MBh

1.199, उत्क्रमः (and rarely) उत्क्रामति, उत्क्रमति,

उत्क्रामते, उत्क्रमते

MBh, R, etc, संक्रमः संक्रामति,

संक्रमते

Sāṅkhya

- व्याभिचरः व्याभिचरति, व्याभिव-

रते

Vir, Pāṇ. Sch,

अतिचरः, व्युच्चरः व्युच्चरति,

व्युच्चरते

(acc) MBh

- अतिवृत्तः अतिषट् अतिष्य

BhP - विदुषः विदुष्याति

Vishn

- भिद् cl 7 (Dhātup

भेदति

19.21) भिनत्ति, भिनते, cl 1 (RV) MBh, Kāv, etc - मी

cl 9 (hātup 31.4) मोनाति, मीनीते RVx AV, प्रमी

प्रमिनाति (प्रमीणाति, प्रमिणेति) RV- उछ्

cl 1 उच्छति Dhātup .

to transgress against यतिचर F, मन्त्राय

Nom मन्त्रायति, मन्त्रयते L to t. an established rule

संस्था with यतिक्रम् or परिभिद् .

transgressed adj उल्लङ्घित , लङ्घित

MBh,

Kāv, etc — व्युत्क्रान्त Pan 8.1.15, Sch, समतिक्रान्त MBh

अतिपीत , अतिपन्न — भिन्न

Mn,

MBh, etc .

to be transgressed विलङ्घनीय W, लङ्घनीय

Cat , लङ्घ्य Rajat, BhP, Pancar — व्याहन्तव्य R.

difficult to be transgressed (command) दुर्लङ्घ्य

Rajat 5.395 having t. अतिक्रान्त , ऋण not to be t.

अविलङ्घनीय , अलङ्घनीय one by whom order are t. उल्लङ्घित

शासन a woman that has t. by intercourse with a man of

lower case वर्ण यतिक्रान्ता Apast to be t. उल्लङ्घनीय,

उल्लङ्घ्य Katha not to bet. अनतिक्रमणीय..

having transgressed विलङ्घयित्वा ind MBh .

transgressing उल्लङ्घ्य ind p .

caus स्पर्शयति, स्पर्शयते (loc or instr)

Mn, MBh, etc to come into

contact लग् cl 1 (Dhātup 19.24)

लगति (लग्याति Nir M.10) Pol, Sch

to come into close contact with

संनिकृष् Pass संनिकृष्यते (instr)

Nyāyas, Sch — उपक्षिप्, उपक्षिप्यति

MBh, Dāś to come into contact

transgressing adj विगृह्यन् Ragh, Kāvṛād —

अतिक्रामेन् ifc IV, अतिक्रामक L — व्यभिचारेण (ifc)

अतिचारिन् — अतिग (ifc) — दूषक f(इका)

(gen or corp) Hariv 5635, Mricch 9.40, अतिष्क दू f(अरी)

+(a command etc) परिघातिन् R .

not transgressing अलङ्घ्यन् Ragh 9.9, अमिनन्

RV t. commandment विधिलोपक MBh t. every bound

अमर्याद R t. rules राक्षसविधि BhP 9.6.9, दुर्नत

स्थितिभिद

t. that तदतिपात t. the bounds of morality .

Ragh t. the justice or law धर्महन्तृ f(त्री) MBh t.

the law व्यसथातिवर्तिन् , (as speech) निधामेन

MBh t. the law books उच्छास्त्रवर्तिन् Mn 4.87, Yājñ, Kāthās

BhP t. tradition आतेक्य .

transgressing n अतिक्रमः Gaut, Mn, Bh, etc,

समातिक्रमः Mn 11.2 3, क्रमणम् ifc MSB 12. 16254, R

5.1 — (act of) आतिथतम् . क्षेपः L, लंघन

उपाख्ययः Pān 3.3.38 .

not transgressing अनतिक्रमः SBr, अलङ्घनम्

the t. of a boundary सीमालङ्घनम् MW t. proper bounds

समुत्क्रमः MW t. the Śāstras शास्त्रातिक्रमः .

capability of being transgressed, लङ्घनीयता

Śis), लङ्घनीयत्वम् (Rajāt,) .

transgression n उद्घातनम्

Kathas, उद्घातनम्

R, Rajat — आतिक्रमः, अतिक्रमः

Āpast, Mn, MBh, etc,

आतिक्रान्ति f Nir, अतिक्रान्तम् R, अतिक्रमः

Var-

BrS, DhP, उत्क्रमः, समतिक्रान्तम्

R, उत्क्रमः

L, अभिचारः Mn, MBh, etc, आतिचारः, अभिचारः

MBh — अतिपातः — अत्यायः Pān 3.1 .141, अत्ययः

— आतिचार Divyāv — आगस् n RV, AV, etc — विप्रमोहःĀsvSr — अपराधः — आपत्ति f L — दोषः

rarely दोषम् ŚrS, Mn, MBh, etc — (of a duty or vow)

लोपः Mn, ān, etc — व्यतिक्रमः Ratnāv, Jātakam —

विप्रेयम् BPh, Kāv, etc, विप्रेयाणि n pl — दण्डम्

L — मन्तु m L — विमेषः ĀsvŚr, Sch.

non transgression अव्यतिक्रमः Āp free from t.

विदुष्कृत KaushUp a great t. महद्व्यतिक्रमः BhP one

who being a kind has committed a t. राजकिल्बिषिन् mfn B1

t. against a husband भर्तृव्यतिक्रमः Āpāt t. against men

मनुष्यकिल्बिषम् SBr t. of a command शासनलङ्घनम् Rājat,

शासनातिवृत्ति f m t. of a commandment विधिहीनः B1

t. of a compact समयव्यभिचारः MW t. of a fixed rule नियम

लङ्घनम् Kāp t. of an order शासनलङ्घनम्

Rājat t. of a rule विध्यपराधिः ŚrS, Jaim t. of duty or law

धर्मपीडा Das t. of the bounds of virtue स्थित्यतिक्रान्ति

f air t. of the law धर्मव्यतिक्रमः Āpast, Gaut , धर्मोक्ति

क्रमः Āpast .

transgressor n लङ्घक mfn VarBr^s - प्रकृतः

W.

one who transgresses लङ्घक mfn VarBr^s a female

transgressor अतीवरी VS .

transient adj अस्थायिन् Pājat, Śārng, etc, अनव-

स्थायिन्, आस्थिर B — दाणिक f(ई) Pagh,

Prab, Śāśhāp, etc, क्षणभङ्गिन् Kathās 25.163, Pājat 4.388

क्षणभङ्गुर f(आ) Bhartr, Pāncat, BhP, Tām, Hit, दाणिन्

W — आगमत्पायिन् Bhag 2.14 — गत्वर f(भ) Pān 3.2.164,

Santis 1.20, Pājat 8.858 — लोल f(आ) Kāv, Kathās —

आनेत्य — अशाश्वत f(ई) Naitr p, MBh, etc —

भङ्गिन् — फेनधर्मन् MBh — नैमिष f(ई) W — संनि-

हितापाय Hit — पूत f(आ) MuncUp — मृदरः W

—स्यन्द्रः RV — अतिचर .

transient existence अनित्यता, अनित्यत्वम् (fig) t.

happiness स्वद्योतः Sarvad 11.

transit n सेचरः (ifc f ३५८) Bh, Kav, etc .

transition (esp) n संक्रमः Kusum — संवरः

(ifc f3A) vājñ — पश्चिमः RPrat (v.l. पश्चिम) —

(in recitation etc) संतानः (ifc f3A) SrS, T p.

containing transition from one to the other संधि

mfn TBr the period of t. between two ages प्रतिसंधानम्,

प्रतिसंधि m vāyup produced by t. संधिज mfn GrS

(Astron) t. from one season to the next one ऋतुसंधि

m PārGr, GopBr, etc t. into भावः (loc or comp) h,
h

RPrat without t. पादहीनात् ind Susr .

transitiv adj सकर्मक Pān 1.3.53, सकर्मन्

Kull on Mn 9.37 .

the transitive or active verb and its terminations

परस्मैपदम् Pān 1.4.99 • परस्मैभाषा Pān, Sch .

transitoriness n चाञ्चल्यम् Pajāt 7.162 — संचारि

त्वम् Sāh, संचारित्वम् Sāh — अनित्यभावः — भङ्गुरता

Cat — नक्षरत्वम् Das', विनक्षरता, विनक्षरत्वम् Sarvad .

transitory adj नक्षर f(इ) Kāv, Pur, etc —

प्रध्वंसेन् Bh — भङ्गुर f(आ) Kāv, Pu, etc — संनि

हितापाय Hit — प्रच्यायक SāṅkhBr — भ्रांशिन् Kām —

विप्लविन् Mathās — संचारिन् 'sis, Sā', व्यभिचारिन् —

उल्लापन Lalit — स्यन् RV .

anything transitory (as feelings etc) व्यभिचारिण

n^o a t. feeling संचारिभावः MF, व्यभिचारिभाव

t. impression soon lost गुडजिह्विकाभ्यायः TPrat 8.16, Sch

a t. state (of mind or body) व्यभिचारिभावः Dasar, Kpr,

etc .

translated as अनुवादित - अवलोकित

L.

translating n अवलोकनम्^L .

translation n अनुवादः - भाषान्तरम्

अवतारः L, अवतारणम् L-- विवरण mfn Pur, Samk,

Sarva.

transliteration n अक्षरान्तरम् L.

transmigration n पुनर्म्मः Bh, Kāv, etc — देहान्तर प्राप्ति

f — संसारगमनम् n 1.117, संसारः Up, Mn, Bh, etc,

संस्तृति f Ashtav, BhP, स्तृति f Mn, BhP.

exemption from further transmigration अपवर्गः ,

अपुनर्म्मः BhP, अपुनर्म्मः the fetters of t. जन्मबन्धः

Bhāg 2.51 final exemption from t. अपुनरावर्तनम् ,

अपुनरावर्तति f Jain, Up preventing t. भवच्छेद mfn Kāv,

BhP release from t. मोक्षः (ifc f आ) Up, Mn, Bh, etc

(IW 39) the state of an animal in t. तिर्यग्गति f

MBh 3.1166 t. of soul जीवसंक्रमणम् .

transmigratory adj संसारिन् BhP, Vedāntas, Sarvad.

the transmigratory soul संसार्यात्मन् m (perhaps

rather two separate words) MW .

transmission n संचारणम् ṣav, ṣah, (of disease)

संचारः (ifc fआ) W -- अभिव्यक्तम् Mn 1.94 .

transmit vb अपवृज् caus अपवर्जयति MBh,

etc — सम्प्रदा सम्प्रददाति, सम्प्रदत्ते MBh, KātyŚr,

Sch, Cat .

to cause to transmit सम्प्रदा caus सम्प्रदापयति

transmitted adj संचारित , संचारित

Yajñ, Rajat — सम्पदत MBh.

to be transmitted सम्पदात्त MBh to be t. to

संचारणीय (loc) Sāh .

transmitting n उपवेजनिम् MBh .

transmutation n व्ययः

Lāty, Yājñ, Kāv, etc —

व्ययः

BhP — (of letters) विनयः

MM .

transparence n स्पर्द्धावः Viddh .

perfect transparency

perfect transparency स्वच्छता, स्वच्छत्वम्

Kav,

Samk, BhP

the t. of a pearl

512:

$$(n \& (\sqrt{L})f \quad L)$$

Susr 5.3.19, Gīt 11.25 .

transparent

adj

24/12/20

177

4-80

विमल

$$f(\sqrt{y})$$

f(३५) . Sarvad .

not transparent

१११६२५

132

7-1040127

13h

havin a transparent disposition

५१८ ३१५

1 t.

leaf

(talc

1) २-५-४६ ५ नम

L very t.

24. 80

 $f(\sqrt[3]{4})$

R,

Pāncat, etc .

transplant vb निरुह

caus निरोपयति Rājat .

to be transplanted

शृङ्ग

Math, Susr .

' transplanting '

शृङ्गमण्डपरीपणम् .

the act of transplanting

शृङ्गमण्डपरीपणम्

Pancat, Krishis .

transport vb संयोज caus संयोजयति MBh, Kav,

etc यु cl 1 वहति, वहत PV, etc लु लु caus

or cl 10 (Lhātup 33.87. 121) संयोजयति Kārand,

संयोजयति संयोजयति Hcar.

to transport across यु caus संयोजयति Pān-

cat, संयोजयति caus AV 2.36.5 to t. over यु

caus संयोजयति PV 1.182.6 .

accruing from land transport (said of certain taxes or

duties) २५८१५ mfn Yājñ .

transportable adj २१८१५ PāncavBr, ŚrS .

transportation n तारणम् R, etc विपर्यासः

MBh .

transported adj 1 विवासिता W .

2 आक्षिप्त BhP, Ād, Kathās, etc - वंशजत्

(mostly ifc) Kāv, Sāh, etc (with passion) उपहृत्

BhP .

whose mind is transported (with joy) आ तमनासि

211 (21-12-05)

Buddh .

to be transported

सं. २. १ गीतिका

mfn Hariv ,

सं. २. १

mfn PañcavBr, ŚrS .

transporting (a departed spirit) over the river

that flows between earth and the lower regions (as a cow

given to Brahmins) 1 ॥ ३॥ १२०॥ mf(ई)n Heat t. across

३॥ ११॥ २०॥ mfn t. over ३॥ ११॥ २०॥ mfn Vbh .

३॥ ११॥ २०॥
2 ३॥ ११॥ २०॥ mf(ई)n Malatim .

transporting n 1 विवाह W — 21.07.12/12

VarBrS .

transporting over विवाह AV 5.30.12 , 3 TIR:

Prab .

2 II विवाह वा .etc .

transpose vb

व्युह व्युहोत (esp. also व्युहते)

AitSr, SBr, AsvSr

विपरिह विपरिहरोत, विपरिहरोत Br

GrSrS

व्यवह व्यवहरात, व्यवहरत

Nir .

to transpose mutually

व्यतिह व्यतिहरोत (Vop)

Gobh .

transposed adj युद्ध, युद्ध, to युद्ध

विहृत Srs .

युद्ध युद्ध युद्ध

having the metres transposed युद्ध युद्ध युद्ध , h

Srs, Ait r. युद्ध, युद्ध

TandBr, Sch t. order of

sleeping time स्वप्नविषयः Bhpr .

transposing (the act of) n 1982012

Latv, MarkP

transposing (of numbers) from one side to another

३१-या-यपक्षानयनम्.

transposition n 02402184 Laty, Tajn, Kan, etc —

2137
91

 Br, SrS
$$^1\text{Br}, ^1\text{SrS} \rightarrow \sqrt{37} \text{ एनम}$$

Nvāyam , 30

Laty, ¹/₁ankh¹Sr, Pat, etc - विपययः ¹/₁Asv¹Sr, Nir, Bh, etc

- विपरीतः Bh - विपरिहरणम् Ap^r, Sch, विपरहारः

Say

(of words) 12512

(once in ShP 19/12/21)

समाशपणम्

AsvSr, Sch .

or effect

~~transverse~~

to bring about, by transposition

यह प्रतीति

Tander to effect by t. यह

Tander

transverse adj

किरचीन

(आ)

PV 10.129.5, AV

19.16.2 (1) T, etc, तिरचीन Apse 2.18.9 - तिरचीन

AV, 19, TS, etc, तिरचीन

Gal - जिहा f (आ) (Mir)

8.15) RV 1f, TS 2, SBr 5 .

having transverse lines

वज्रकार (VarBrS) वज्रकार

Sr (Sch circuitously like a wheel) .

(an animal) in which the current of nutriment tends

transversely त्रियन्त्रातर मfn R 2.35.19, Sch going t.

त्रियन्त्रा मfn A , S, TS, etc, त्रियन्त्रा मfn Gal placed t.

वक्रांतर मfn MW .

trap n कुरपाशः Pāncat, Pād, कुरवन्धः Raah 13.19

पाशः (once पाशम् ifc f शो) RV, etc, पाशकः

कुरयन्त्रम् L — वायुरा MBh, Kāv, etc — हिंसयन्त्रम्

Vajñ — उन्माथः MBh — चारी HParis 1.353 — तडागम्

(तडागः g उपव्यादि) L — परिपद् f RV — हुत

f PV, AV, हुरांसि n pl PV 2.23.6 .

one whose occupation is to catch animals in traps

कौशिक mfn a laid t. कुरयन्त्रम् Pāncat relating to a

t. कौशिक mfn (gana कुमुदादि) " a t. for

catching deer कुरा, कुरम R, Pancat a t. for catching

deer नाहः L, पातली (only L) a wicker t. in

which fish are caught पञ्जराखरः L .

to lay or set (a trap) नियुज caus नियोजयति

Hit .

Trapa bispinos शृङ्ग 12', शृङ्ग 12' Susr - शृङ्ग 12'.

शृङ्ग 12' , शृङ्ग मूलः , शृङ्ग 20' L , शृङ्ग 12'

(g गी रादि) - त्रिकोण Npr , त्रिकोण कलम - त्रिकोणः

Npr - क पटकारणः - द्वार शृङ्गः L - जाल कृशणः L

- पटारः (only L) - वारिक पटः L - वारिक कृशः W, वारिक कृशः

L - विधानि m L - शंशक-दः L - शुक्लकुशः L -

संवारिका L - संघारिका L - संघारिका L .

the aquatic plant Prapa bispinosa कृशणः L the

blossom of T. bispinosa भयम् , भयानि n pl L ,

तरुणाः, तरुणम् L the flower of T. bispinosa अश्लेषम्

L the nut of T. bispinosa जलफलम् Bhpr 5.6.91 the

plant T. bispinosa प्रतिकेशः .

trapezium n विषमचतुरस्रः, विषमचतुर्भुजः,

विषमचतुर्भुजः + Suryapr .

trapezoid n समलम्बः समलम्बम् Col .

trapper n पाशिन m प st .

38238

an elephant's trappings

५४:

L furnished with

t. (as a horse)

५१०१२

mfn KātvSr

horse t.

५१०५५

ifc f, ५१) Ksh. K

part of a horse's t.

५१०३:

L the

t. of a horse

५१३२१५

EV 4.40.3 .

a woman in travail विद्युत् AV .

travancore त्रिवन्तरायम् .

travel vb या cl 2 (Dhatup 24.41) याति

RV, etc - सया, सयाति TS, etc - वृज् cl 1 वजति

RV, etc .

to travel about परिया परियाति RV, etc, पर

समुदाचरत सिंह, परिभ-परिभरते BHP to t. by any

vehicle वह caus वाहयाति m c also वाहयत Bh,

Kav to t. over परति परति, परिते (acc

or loc) Bh, Kav, Pañc, कृष् cl 6 कषत Bh 3.

16021 to t. round परिप्रया (only 2 pl pr) (acc) RV 4.

51.5 to t. through चर cl 1 चरति rarely चरत

in, etc to t. by a carriage or chariot रथय स्वयं

Nom रथयति RV .

travel n यानम् (ifc f१॥) .

fatigue of travel यत्नवशमः Megh .

travelled over by chariots रथानां mf (य) n

Tār difficult to be t. over दुर्गम mf MBh, Hariv, Kāv

दुर्गमनीय mf Sch, दुर्गम mf R easy to be t. over

सुरवगम mf Sch सुरवगम्य mf Kām one who has t.

about परियात mf Hcat .

traveller n पाथकः

MBh, Kāv, etc - पानथः

MBh,

Kāv etc (ifc(f)) पाथिकजनः Pañc 2. $\frac{1}{2}$, पथार्तिथि

m Rāj at, पाथिलः Un 1.58 - उपध्वगः, उपध्वगच्छत्

m J takam, उपध्वगत m AV 13.1.6 - उपध्वनीनः Pan, Yājñ

1.111, अध्वन्यः Pan 5.2.1 - मागिकः L - मागीगतः,

मागीयातः, मागस्थ

mfn IN - यात्रिकः W

- यातु m L - गन्तु m Un 1.70 - गमथः Un 3.113

- गान्तु m Un परदेशान् m परदेशसेवि mfn W, पारदेशिक

W, पारदेश्यः Yājñ, पारदेशा - देशिकः L - इत्वर

mf(ई)n — सारणिकः MBh — समीरणः (iñc f ११) L — वहतः

— वहतु m L — पादविकः L — उपलः L — उपहि m L —

— यथः L .

an agreeable fellow traveller (?) पथिप्रियः Pān 6.

1.19, Sch a great t. बहुदशदशनि mfn an indefatigable

t. उपवसः VarBrS .

to act as a traveller पथिक्रम (only पथिक्रायितम्)

impers) Subh .

travellers पथिक्रजनः Pānc 2. $\frac{1}{2}$.

a crowd of travellers अथैवगताः Riv av 'killing t. c

(a robber, high wayman) शारिणीकक्षः L ' t. Delight '

(the tree Spondias Mangifera) अथैवगताः one who tra- 38.

vels about without any specific purpose अथैवगताः Hal 18.

23 .

travelling अथैवगति m Sāh .

excessive travelling अत्यैवगति m t. hither or

near आपाथ m RV 5.52.10 .

travelling adj यायिन् (mostly ifc) Wph, Kāv, etc

— यात् RV 1.32.15, यात् RV — इत्वर f' इ —

उपदेश f(य) — यात् f(न्त) — यातिथिन् RV 10.68.

3 — गामिक Divyav .

fond of travelling उपदेशाल Apast t . a hundred

ojanas शतयोजिनयायिन् W3h t. by land स्थालपथिक

Pān 1.77, Varit 1, Pat t. in a carriage यानवत् Wph, Kāv,

etc t. in company समव Bhatt t. in foreign countr-

ies इति f L t. thro gh the atmosphere प्रान्तरिक्षा

RV .

travel ing n संयानम् Sh, R, Hariv (act of)

अथर्वगमनम् - पञ्चानम् Pancat 2. $\frac{62}{63}$; प्रकथा Nir

Pan, Nyayas, Sch - दशान्वयम् Subh - दशान्वयगमनम्

Mricch 2. $\frac{0}{1}$ - चारः W - परितोष्या RV .

for the sake of travelling अथर्वगमनम् in RV hind-

rance in t. गमनाविकम् Pan 6.2.21, Kās t. by a carriage

स्थायया (frequently pl) MBh, R, etc a t. carriage

परिव्यापिकम् Gal , परिव्यापिकम् L t. elsewhere पञ्चम
अन्यत्र -

the t. far दूरगमनम् Kav t. for pleasure वृथाया

Mn 7.47 (esp) a t. merchant सारणिकः MBh (v. १. शरणिक)

t. together (esp by sea) संयात्रा L .

~~tr~~ traverse vb लङ्.

caus or cl 10 (Dhatup

33.121) लङ् यात Mn, MBh, etc , (a distance) विलङ्

caus विलङ् यात MBh, Kav, etc - वित्, वितरति, वितरति RV

- विचर् विचरति RV, etc - संचर् संचरति (rarely

संचरत) AV, etc , अनुसंचर् - विद्या, विद्याति

RV, MaitrS, SBr , (a road) वह् caus वाहयात m c

also वाहयतagh - प्रकम् प्रकामति R - विकम्

विक्रामति, विक्रामत RV, AV, TBr - स् cl 1,3 सरति

(ep. also सरत and according to Pan 7.3.7 also द्यावात)

सिसरति (the latter base only in Veda) (acc)R —

अनुपारगा MBh — मा cl 2 माति (Phatun 2L.54)

cl 3 मिमात (25.6) cl 4 मायत (26.33) RV,

विमा विमात, विमिमति PV, Br, Kaus — १

intens (or cl 4) वीयत R', वी व्यति RV, VS,

AitBr .

to traverse streets विशिखान्तराणि

to t. together संतु संतरति (Ved also संतरति

rarely Ā) RV, etc to cause to t. अनुचर caus अनुपारयति

to let to t. अनुचर caus अनुचारयात .

traverse adj लाङ्घित MBh, Kāv, etc उत्तीर्ण

पारिजात — सम्भुत्त VarBrS, Sch. ~~॥ ॥~~

easily traversed सुतीर्थ MBh, R, etc, सु ॥ २५

f(३१) Pancar .

to be traversed लाङ्घय Kāv, Kathās, लाङ्घनाय

Kathas .

difficult to be traversed दुग्गम MBh, Hariv, Kāv,

दुग्गमनाय Sch, दुग्गमिय R. प्रगम्यस्य f(प्रग)

Kir easy to be t. सुगम f(प्रग) BhP, Kathas, सुखगम

MBh, सुखगमिय Kam, सुगम RV very difficult to

be t. सुदुग्गम, सुदुग्गमिय MBh, R .
सुदुग्गम

one who traversesमातृm RV 3.41.4 .traversingadjविचारिन्

Bh, R, etc

विच, म. व.

M

विमानf(इ)

RV, AV, MBh.

easily traversing his realm (said of Varuna)सु पारक्षRV easy to traverseसुगf(श्री)

RV, A, TBr, Laty

सुविता

traversing n लक्ष्मि नम् (gen or comp) PārGr., etc

समुच्चरः

traversing the sea सागर सवनम् R.

treacherous adj असत्यमन्दा R 3.57.20, Hit - पिशुन

बहुमाय Wh, Pancat - मङ्गुरावत् RV - मित्रघ्न

मिश्रयापत्तिः Hariv, R - रिपु IV - सूचक

f(इक') Car.

a treacherous bottle व्युत्पद्यमान Ragh 17.9 (pro)

a t. fight वक्रादु.संगमः Pajat a t. friend मित्रदुह

मित्रदुषिन्

maibS, TBr, n, etc, मित्रदुषिन्, m f W a t. person

पात्रेशमित L a t. servant उभयवतान Pancat the t.

whisperings of an enemy शत्रू पजातः Kull on 7.62 .

to have treacherous intentions towards another गहनाय

Nom गहनायत Pān 3.1.14, Vārtt .

treacherously व्याप्त, व्याप्ता, व्याप्ता ibc.

fighting treacherously कुर्युः* (mfn) R 1.22.7

व्याप्त

कुर्योच्चिन् R killed t. कुर्योच्चिन् mfn R.

treachery n विस्वासघातः Ramat op - कोह! Mn,

th, n, etc - ३३६ Kathas - द्विदशवां w - ३५३३३३ L

conduct free from treachery ३५३३३३३ f corrupted

by an enemy's t. शत्रुपञ्चाद्विषम mfn freedom from t. ३५३३३३

free from t. ३५३३३ (RV) ३५३३३ (RV 5.70.2)

(SV) mfn , ३४३११३७ mfn free from t. in speech ३४३११३७

mfn PV, AV a king's apprehension of t. ३४३२१२५ L

loving freedom from t. ३४३२१२५ mfn AV .

to instigate to treachery ३४३१५ २ ३४३१५

NBh 12.2633, Mn 7.197, Bas, Kathas, etc .

treacle n

शोरः

L - रवउजः

g गुड्यादि)

ariv 84/5 (v.l.) - रवउजः

L - गडः

Katv, Mn, Yajn

Bh, etc - दवजः

L - गदुम

L - शिष्टपिप L .

a mixture of treacle and milk

मिलनम

L t. parti-

ally dried

रवउः, रवउ

(g गुड्यादि)

Bhpr, N aish

Sah .

tread n चरणपातः Hariv 13607, Pancat 2. ⁴⁷ ₄₈

पदपातः w, पदविषम्भः w.

to tread down ओ वक्रम RV 6.75.7 & 7.32.27, ८,

AV, SBr, निक्रम निक्रामति (acc) RV, उपनिनिक्रम

(with acc) RV 10.००.6, मृद् cl 9 मृन्दति (d 1

मृदति, मृदते 1sth) MBh, Kāv, etc, + परिमृद् परिमृन्दति,

परिमृदति (ep. also परिमृदते) MBh, Kā, उपवमृद्

MBh, Hariv, R , निष्पुस caus निष्पोषयति RV, निष्पुम्

निष्पुम्भाति Balar 8.53 to t. in the footsteps of a person

i.e. to imitate him पदम्वा पदव्याम्, पदम्निधा । पदव्याम्

to t. upon प्रोक्षम् P A (acc (RV 10.165.5, SañhSr,

Mn, etc) or loc (MBh, RHP)) , समाक्षम् समाक्षमिति,

समाक्षमति MBh, R , लक्ष्णम् caus or cl 10 (Dhatup 33.

87.121 लक्ष्णयाति Kav, Kathas. दा cl 3 ददाति दत्त)

(with पदम्) (loc) Bhartr , Hit 2.12.25, SSamkar 1.38 ,

प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित (acc) RV, AV, TS, ŚBr .

pleasant to tread on

2421

mf ^{rv} .

treading n पादादि f Ratnav, Kathās.

treading upon अभिमम (in comp) Sankhar effected

by or resulting from the t. down of thorns अतुल्य मदीन

mfa gana, अक्षयूलादि t. down with the feet चरणान्द-क-दाम

W t. on flowers पुष्पशुद्धि Sch t. upon समीक ममम

PāncavBr, Ragh, पादादयामः W.

treasure n काशः Mn, MBh, etc, काशम् L

काशजातम् Bagh 5.1 - निधि m RV, etc (espec-

ally th t. of Kubera) निधानम् Mn, MBh, etc, etc

(निधानता Jatakam) शेवधि m (L also n) RV,

etc शेवः (only L), मातृगाम् Mathas - मातृ

(ifc f, g) L, सारभाण्डम् Vāṇ, Pāṇat - घनम्

RV, etc - घनम् L - घनम् AV, etc, अथर्वः L -

घनम् Mn, MBh, etc, यवः यम् L - निधि - यवः

RV, VS, AV, PāṇatBr - वायम् RV - वारः RV (of en ifc)

रीय

m (rarely) f RV, AV, VS, Br, 'SES, ChUp,

मन्थरः

मन्थरः

L - मन्थर - मन्थर n Maigh - वृत्त

L - धन

' best of treasures ' वसुश्रेष्ठ L bestowing all

t. विश्ववार mf(३५) n RV, VS, Br, विश्ववार mfn RV

bringing t. वसुधाहन mfn RV a chief over treasure

कोशनायकः the collective treasures of Kubera कुनाभि

m L consisting of and connected with t. वाजवत mfn RV

consisting of t. निविमय mf(३) n Near containing t.

वसुमत् mfn RV, SankhGr, निधिमत् mfn RV desiring

t. रयोषिन् mfn SV full of t. वसुभारि mfn Pāncat

giving t. धनदा mfn RV, AV, धनदायिन् mfn SamhEp a

gold treasure हिरण्यनिधि m Chap granting treasures

महयक्षि mfn RV guardian of treasure निधिपा m AV

1Br, निधिपालः MBh, धनपालः AV having a thousand

treasures सहस्रमय mfn RV having hundred of t.

शतदुस्तु mfn (Say) RV, शतवसु having indescribable t.

शशस्तवार mfn RV 10.99.5 having renowned t. शतामय

सुदोवणस
mfn RV having splendid t.

अनुवणस

mfn PV having t.

वसुमत

सुदोवणस

mfn RV, SankhGr, M'h, etc internal treasure

अन्तःसरः

सुदोवणस

' lord of t. ' (a Yaksha) निधानेशः Satr

occupied with the accumulation of treasures' संपिन्वान

mfn RV one who has piled up t. राशीभूतधन mfn Rajat

a peculiar treasure (applied to an object especially dear)

विशालाचक्षुसिताम्

' place of treasures ' (N. of a town)

विधिवारः

L possessing great t.

गहिरत्न

mfn RV

possessing rich t.

सुरत्न

mf' श्रान

n RV

possessing t.

वसुमत

mfn RV, SāṅkhGr, Bh, etc ,

३/२/१८

mfn

Bh, Kathās

61.215 ,

धनिन

mfn RV, Bh, etc

rich intreasure

(as

he Ribhus)

१/२/१८

mfn RV

rich intreasures

महिमया

mfn RV 1.122.8

seeking t.

निर्दयार्थिन

mfn RV a shower of t.

वसुवृषि

f Cat

the spending oftreasure

धनव्ययः

Kathās

' superintendent of treasures

(N. of Agastya)

रत्नादिपति

m Balar

treasure and army

३/२/१८

du m 9.294,

Bh, Kir 2.12

a t. guardian

३/२/१८

Bh 1 5.612

' t. holding '

(the earth)

वसुधारिणी

Bh

a t. house काशीगारः MBh, N, Ka has , शारभापुत्रहन्;

शारभापुत्रहन् Malav t. lord ' (N. of Kubera) धनश्वरः

MBh ' t. of fortune ' (N. of a costly vessel offered to

Vishnu) भद्रनिधि m Pur the t. of Indra वृषपवसु

n L the t. of knowledge विद्याधनम् Mn 9.206 t. of money

धनकाशः B t. receptable ' (wealth, t. jewel) शिववि

m (L also n) PV, etc without t. काशीनि mfn Mn 7.148

treasureed adj काशभूत .

granting treasured riches पुरुवारपुष्टि RV .

treasureless adj अपनीष्ट Mh .

treasurer n काशाद्यक्ष VarBrS, Pāncat, Kathās

काशाद्यक्षः Sinhas — काशादिपात m, काशाद्यक्षः w,

काशनायकः w, काशादिपात m Kathās — भाण्डागारिकः

Kathās, m भाण्डागारिकः Bhojapr, भाण्डारिन् m Can — गजवरः

Rajat 5.176 — काकपालः w — अथोदिपात mfn — धनपालः

कारिन्
AV — धनरथानादि m Rajat, धनाधिकृतः w, धनाद्यक्षः R

धनकाद्यक्षः — भाण्डागारिकः L.

office of treasurer अथोदिपात Mit.

treasury n काशगृहम् R 2.39.16f, Bagh 5.29 +

काशगारः MBh, Kathas, काशवर्मन् n Kathas 24.

133, काशः Mn, MBh, etc, काशम् L - सारभाण्डगृहम्,

सारभाण्डगृहम् Malav, सुवर्णभाण्डगारम् Kricch, भाण्डगारम्

Yājñ, MBh, etc - त्रयगृहम् Hariv - कोष्ठगारम् W,

कोष्ठम् W, कोष्ठः, कोष्ठम् W - घनस्थानम् W

धर्मकाषः

धर्मकाशः, Mn 1.99 - गजः, गजम् Rajat 4f, 7, Kathas

43.30, 75.30 - शिवधि m Sinhas - शिवारः PV 8.1.22 -

उपस्थानम्, उपस्थानम् L - भागधानम् Kaus - वसा वि

f, वसाव RV 10.73.4 .

a chief treasury महाभाष्यपरम Rajat , Viddh 'Lord

of t. ' (N. of Kubera) धनाध्यपः Hariv, धनाधिपति

m Kathās, Kir ' overseer of t. ' (treasurer) धनाध्यक्षः

R a superintendent of the t. काशाधिपति m काशाधिपति

W , (a treasurer) धनस्थानाधिकारि m Rajat t. and army

सिन्धुगञ्जः

काशाधिपति m pl Mn 9.294 a t. built by Sindhu h

Rajat ' t. of good quality ' (an excellent man) गुणानधि

m the t. of law धर्मगञ्जः Karand t. of words शब्दाधि

m Cat the t. of the Brahmā i.e. of the sacred word or text

ब्रह्मसूत्रः Tār, PārGr, MaitrUp .

treat vb वृत्

caus वर्तयति Car उपचर

उपचरति Susr, Pāncet, (medically) समुपाचर

समुपाचरति Susr, समुदाचर, समुदाचरति, चर cl 1

चरति rarely चरत (with instr loc) P, AV, etc —

(a subject) in connection with (another) ३४२५१५५

Comm on Bād — अप्यम् अप्यमाति (rarely अप्यमति)

अप्यमति Mh, Susr, etc — प्रतिकृ प्रतिकरोति,

प्रतिकुरुत Susr — विद्या विदधाति, विद्यते R 2.38.

17 .

to treat anyone as a Gargya गागीय Nom गागीयति

Pān 6.4.152, वास to t. of चिन्त cl 10 चिन्तायति (cl 1

चिन्तायति Dhāt p 32.2, metrically also चिन्तायत)

Samkhyak 69 to t. tenderly सचनरय Nom सचनरयेत

EV 10. .3 to t. well सत्कृ सत्करोति, सत्कुरुत

Bh, R, Kāv, etc to t. with tenderness 34लल

ca s

34ललयात

BhP Sak 292, 8, Waley.

treated ad. 34लल Waley, etc — ३५

401

Sak 3.7, Pañc 1.---
402

easily treated लूप-पर

Susr manner in which ani-

mals are t. पशुधर्मः

Pañc 1. $\frac{185}{186}$

(पशुधर्मव्याख्या) यामि

t. according to the Sastras शास्त्रा

or t. harshly

परीक्षित

MBh, R, Hit t. of चिकित्त

Madhus t. with

ikr kindness

मुकुत

ikr t. with respect

देतावर

wrongly t.

विलुत

(with लमणा) Car.

to be treated

उपचरितव्य Car - साध्य

Susr,

MBh, Ka has

(as a patient)

उपक्रमणाय

Susr, etc

(as a

patient)

उपक्रम्य

Susr, ikr, etc,

उपक्रम्य - पितृकृतव्य

Susr

(in Med)

to be t. with

वृत्त्यम्

(in comp)

Susr

difficult to be t.

दुराचर

Susr

to be t. as a

Sastra

शरय

Br

to be t. graciously

समनुराह्य

Variv tobe

t. kindly परिग्राह्य MBh to be t. medically प्रत्य

Car 8.2 , शान्तिलेख्य MBh to be t. of प्रतीपादनीय Kap,

Sch , प्रतीपाद्य Sam, Vedantas, Kās to be t. with वीतिनय्य

MBh to be t. with a calming clyster संस्थाय्य Car to

be t. with styptics २-११३नीय Car .

treating of अन्यथा f(अन्य) RamatUp? Wh, etc

t. of the Nyaya philosophy नैयाय ग कुर्यान्नादि

t. of what is beneficial and disadvantageous हितहित

Susr t. on Uma's husband or Siva श्रीशिव Balar t.

principally of Brahma ब्रह्मा

about to treat of प्रतिपादयिषु Kull .

the treating of दीयमान BhP, Sarva^d, दीयमान

Pamat p, Pat, Sah, etc desire of t. of प्राप्तिपादयिषा (acc)

Kavyad, Sch .

treatises ११-२१ treatise ११-२१ Nir

1.20, Pan, Mh, Up, etc — गुरुगण GrSrS, Mh, Sarva^d —

२५५१५ L .

any received scientific treatise on any subject (esp
tion

on astronomy and mathematics) सिद्धि (often ifc)
the

VarBrS, Sarvad, IW 175 any t. शास्त्रम् Nir, Prāt, Mn, Bh

etc belonging to the religious treatises of others पारतन्त्र

m (इ) n Grihyās, पारतन्त्र containing all t. सर्वशास्त्रमय

m (इ) n Pāncar enjoined by the religious t. of others

पारतन्त्रम् mf (इ) n Grihyās पारतन्त्र a genuine treatise

सर्वशास्त्रम् n, Yājñ, Pur, etc a good t. सर्वशास्त्रम् n,

Yājñ, Pur, etc a grammatical t. on gender लिङ्गशास्त्रम् a lite

rary t. निबन्धनम् Sis 2.112 a minor t. उपशास्त्रम्

L a sacred t. देवशतम् L a system of doctrines propound-

ed in a t. यवचाम n, h, Hariv, etc a t. of great

extent २१२३१५१ IndSt the t. of pipralāda ५५५५५५५५

Pāṇ 4.2.10a, Vārtt 23, Pat a t. on composition or rhetoric

साहित्यशास्त्रम् 'W' a t. on the la suits arising from

ga bling ' (. of ch of Viśeśvara's subodhini) द्वैतसमाहृत्य

यवचाम a t. on the peculiar euphonic combination and

pronunciation of letters which prevails in different Śāṭhas

of the Vedas ज्ञातिशास्त्रम्

treatment n 1 II उद्गरणम् KātySr 4.1.10 - यद्गणम्.

kind treatment स्नेहः. En, Bh, etc mode of

(mutual) t. compared to a wheel वृत्तिचक्रम् Pāncat 1.81

mode of t. उपचारः. Gr, h, Ap, En, etc respectful t.

वृत्ति f GrSrS, En, Bh, etc (-l. for वृत्ति)

वृत्ति, वृत्तिन् (ifc) Bh, Av, etc t. as of वृत्तिविम्

(ifc) Ām the t. of animals पशुधर्मः Pānc 1. $\frac{185}{186}$ पशु

धर्मण्यव्यापदयामि t. of friends मित्राचारः. Tathās .

2 I उपक्रमणम् Susr, etc — उपक्रमः Susr, etc.

applicable to the 5 kinds of treatment पाञ्चक्यम

mfn Car false t. ' in medicine) मिथ्यारथः Car the 5

kind of t. (in medicine viz giving emetics purgative

medicines. sternutatories and enemas of two kinds, oily and

not oily) पाञ्चक्यम L, पाञ्चक्यम n Susr, पाञ्चक्यम L

having a different kind of t. कल्पतरु mf(३५१) n Susr 2.216

manner of medical t. विधायकः Susr medical t. coun-

ter to the symptoms अथवा Susr preparatar medical

t. पाञ्चक्यम n Susr (in med) principal mode of t.

प्रधानकर्म n प्रधानकार्य Susr, Madhus relating to the 5

kinds of t. पाच्यकर्मिक min Car requiring a different kind

of t. कल्पतरु mf(सा) n Susr 2.216.8 subject to the same

medical t. समाक्रिय mfn Susr t. of bodily diseases

कालाचक्र Susr, कालशुद्धि f VP ' t. of children ' (N.

of several medic wks) कालाचक्र t. of disease रुक्मिणी

t. of mental derangement ' a ch of the Vaidya Vallabha)

चित्तभ्रमचक्र the t. of the (Sannipāta) illness produce

संनिपातिक कर्म

-d by a combined derangement of the three humours संनिपातिक

n Kav, Susr (in medic) t. of the sick

चर्यः

Susr

2 violent t. (of diseases) दारुणकर्मन n Susr (in medi-

cine) wrong t. मिश्रयाचारः Susr , (med) दुश्चिकित्सा

Kull , (in medicine) मिश्रयाचारः -Susr .

treaty n समयः (ifc f, गी) S, etc — पणः

(ifc f, गी) Kathās, Vet, Hit .

an able negotiator of treaties साध्यावचक्षणः

a kind of treaty to maintain peace ११ साध्यापनयः (scilसंदि)

Kām making a t. पणवन्धः Ragh making a t. of peace

साधि m (exceptionally f) n, Yājñ, Hit, etc a negotiator

of treaties साधिविद, m one who has ratified a treaty

by xx drinking from a cup पात काश १ mfn Bājat a parti-

cular kind of t. ३५-५/सः Kām, Hit skilled in the art of

making treaties संधिपु शलः mfn a treaty concluded

by the parties personally (in which no third mediator is

seen) अद्वैत नरः, अद्वैत पुरुषः a t. of friendship between

two parties on equal terms काश्चन सान्ध्या Kit 4 a t. of

peace on equal terms कपालसंधि Kam 9.8 , कपालः

Kam 9.2 the violation of a t. संधिदूषणम् Kir (pl).

to enter a treaty गतागतानि n pl with कु Rajat

treble vb त्रिधातु MBh 13.6467.

the place in the gamut for the trable notes तारस्थानम्

V .

tree n I वृक्षः (ifc f ज्ञा) RV, etc - द्रुमः

MBh, Kav, etc - द्रु m HParis - तरु m (g व्याख्यादि)

Nal 12.75, R 5.82.115, Susr, Ragh, etc - पादपः (ifc f ज्ञा)

MBh, Kav, etc (पादपक ifc Kathas) - चरणपः L - (drink-

ing with the foot or root) पद्विद्य - शक्तिपः L —

शारिवन् m Suparn, MBh, Kav, etc, शारवामृत m Kir —

पनाकहः Ragh, etc - पात्रिन् m L - पणिन् m MBh —

पलाविन् m L - पलाशिन Prasannar - भूरुह m

Pra, Cand, etc, भूरुहः Susr, BhP, भूमिरुहः Svapnac

भूमिरुहः m Git, भूमिरुहः Hear — उवीरुहः —

अवनिरुहः m L, अवनिरुहः Das — क्षमारुहः m Rajat

8.240 — पृथिवीरुहः Hariv — दाणीरुहः m Prasanner 4.6 —

महोरुहः MBh, Kāv, etc — महोरुहः MBh — महोरुहः

m Kir — धरणीरुहः R — दितिरुहः m Bhartr, Prab, दिति — रुहः

Sis 7.54, Sāh — जगतीरुहः m Kir 6.2, जगतीरुहः MBh

— दितिजः MBh 3.102.8, R 6.76.2 — भूधरजः MBh (Nīlak)

— महोरुहः MBh — पृथ्वीजः A — धरणिजः Das — भूपदः

L — राहकः L — रुहन् m Un 4.113, Sch — राहन्तः

राह

m (only L) - शिवरिन् m L - शिवरिन् m L

विपि

m Kav, Kathas, BhP (m c also विपि), स

विपकः

Kad - वानस्पत्यः AV - रक्षः RV 6.3.7, रक्षः

L - स्थास्तु

mfn MW - स्थिरच्छायः

L, स

स्थिरः

L - ३पगमः - ३पगः - ३पगच्छः L

फलक

mf (३१) n L - मूलिन m L - वदरः L - देवसिषय

सुवारः

L - एकवार - स्कन्धिन् m L - पुष्पदः

L - श्रीमत्

m L = तिलकः - जीवकः

L - जन्तु

m Gal - वानन्

m V, वाननम्

RV 10.66.9 - हरितः

L .

II अरः L - अरि m L - अमरः L -

अरः L - अरालिकः L - अरालिन m L - अरारः

L - अरजः , अरुहः L - अरुः L , अरुति m L

- अरुः L , m अरुतः L , अरुः , अरुतर m L , अरुति

m L - अरुः L - अरुः L - अरुः L , अरुः L , अरुः

L , अरुः L - अरुवानः L - अरुः L - अरुः (only L)

- अरुः , अरुः L - अरुः L - अरुः m L - अरुः

m L - अरुः L - अरुः AitAr - अरु mf (उ or क) n

only L — विष्कम्भः L — विष्टरः L — शालः L —

शालसार L — शिङ्गः L — सरङ्गः L — सामिकः L —

सारङ्गः (ifc f श्री) — सिकवि (prob) m L — शिरङ्ग

m L .

abiding in trees (as birds) वृक्षशाय mfn Ragh

' abounding in trees ' (~~ix~~ a mountain) वृक्षवत् //m L,

— नगवत् mfn R abounding with t. वृक्षमय mf(ई)n

W any tree नगः MBh, Kav, etc , वृक्षः (esp ifc

f श्री) R, alid, etc , नन्धावत् L , परिवृष्टः L ,

वै. वरणः W (esp) any t. bearing visible flowers

and fruit वृक्षः (ifc f^य) Rv, etc belonging to a t.

(taru) तारव mf(इ) n Balar 6.40 belonging to the

genus t. वृक्षाजातीय mfn BW belonging to tree वाही

mf(इ) n Mn, MBh, etc ' the best of t. ' (L. of the palm

t.) दुमश्च L ' Bharavat's (i.e. Buddha's) tree '

(prob the sacred fig tree) भगवदुमः L boughs of 5

particular trees पञ्चभद्राः m pl Hcat ' Brahma's tree '

(Butea frondosa) ब्रह्मपादपः L Brahmā regarded as a t.

वृक्षवृक्षाः Bhas, Sch the branch of a t. वृक्षवृक्षा

Nit the branch of a t. with its new shoots वृक्षवृक्षाः

L coming from a t. वानस्पत्य mf(श्री) n AV, VS, Br, GrSrS

coming from different trees नानावृक्षीय mfn ĀpSr com-

ing from the Tilvaka t. तिलवका mfn ShadvBr 3.8, KātySr

Susr coming from the t. Tivra daru तिलवका mfn g

रजतवृक्षादि coming ~~XXXXXXXXXXXX~~ from or consisting of

trees वाक्षा mf(इ) n Mn, Wh, etc consisting of t

वृक्षमय mf(इ) n W a coral t. रजतवृक्षादि corresponding

to a t. सुख mfn SankhBr 10.2 a country in which (for

the distance of four Krosas / there is but one t. (सुखः)

L ' daughter of trees ' (N. of the wife of Praceltas)

सुख mfn derived from a tree सुख mfn Pan 4.3

161 derived from the same t. (सुखः) mfn KatySr deriv-

ed from the t. Spandana सुख-दन mfn g पलाशादि

destitute of trees सुख mfn Lāty, F 4.43.28 ed Bomb)

सुख mfn R 4.44.35 (4.43.28, ed Bomb) , सुख

mfn Hariv , निवृक्ष mfn mfn different kind of t.

वह्निशिखा L (v.l. for बहुशिखा) the divine tree

वसवृक्षः Bhag, Sch dwelling the roots of trees वृक्षमूला

निकेतन mfn नि, वृक्षमूलनि mfn Tharmas 63 ' enemy of

t. ' (an elephant) दुर्मार m L esp a tree of Indra's

paradise दुर्मः = पारिजात family t. जन्मपादपः Rājat 4.175

the first t. नगप्रभः Suparn a fine t. सुवृक्षः Cān,

सुवृक्षः Kāv firm t. दृढवृक्षः L ' the 5 trees ' (of

Svarga viz Mandāra Pārigāṭaka, Samtāna Kalpa vriksha and

Hari candana) पञ्चवृक्षम्, पञ्चवृक्षाः n sg or m pl the

flower of the clove tree लवङ्ग पुष्पम् Page the foot of

a t. वृक्षादिः m Hit , पादः Var a forest t. वनद्रुमः

Shartr (v.l.), वनपादपः L , वनस्पति m RV, etc the

fruit of a t. वानस्पत्यम् Br, Mn 8.2.39 a fruit t. फलवृक्षः

L giving trees वृक्षादि mfn MBh going in t. वृक्षाचर

mfn a golden tree हिरण्ययाव f ApSr a root t. साधुवृक्षः

P , साधुवृक्षः Kav~~xxx~~ a great t. महाद्रुमः MBh, Hariv,

etc , (Tithymalus antiquorum) महातरु m L , महावृक्षः

At, Tandyabr, etc the ground about the foot of a t. वृक्षातलम्

W the ground on which a t. grows वृक्षभूमि f Kaus a group

of trees वृक्ष, वृक्षम् (often written as रवृक्ष),

(Copse wood) वनरवृक्षम् MBh, वनरवृक्ष, वानरवृक्षम्

Pan 4.1.85, Wartt 10, Pat growing on a tree वृक्षात्

mf n W growing on trees वृक्षी mf (इ) n Mn, MBh, etc

' Having a black stem ' a kind of tree कृष्णशकटः Comm

on L ' having a t. for a house ' (a bird) वृक्षगृहः

L having the appearance of a t. स्थावराकृति mf n Kathas

वृक्षकेश

' having trees or hair ' (wooded (as a mountain)) वृक्षकेश

mfn RV ' ill smelling t. ' (Calosanthos Indica) पूतवृक्षः

L the Indian fir t. जटालः L ' Indra's t. ' (E. of xix

the Parijata) सुरराजवृक्षः Ragh in every t. प्रातपादपम्

ind Vikr the inner part of a t. विनाटम् Ser 14 a kind

of fruit t. बृहत्पारवतः L महापारवतः, महापारवतम् L,

रत्नरत्नतकः, L, रुरु m g प्लक्ष्मादि, साम्राजिजम् L,

सोपानफलः L a kin of poisonous t. करधारः Susr

1.251.14, 252.2 a kind of small t. धनुकारः m L a kind

of t. प्रापितः Comm, एकवीरः L, कण्टकीवृक्षः Susr,

क० था

L, करच्छेदा (commonly called ^{पुष्ट}सिन्दूरपुष्प)

L, करभाप्रियः L, किम्बः Malac, करिकः L,

करकः Kaus 8 (v.l. ^{कुरक}), ^{करवः} BHP 3.15.194 लुमुकः Kath 19.10, ^{SB}Br 6.6.2.11, Kaus 28, Mahich onVS 11.70, ¹¹गा/का/दुम्बरः ApGr, Sch, ~~का~~तालाशा AV 6.15.3,Kaus 8, धनदाक्षी = ¹जुवराक्षी, धमणिः L,नरववृक्षः L, नरवालु ^mL नरववृक्षः, नदीवरःL, ^मवरी, नरनामन् ^mL, नवनीतरवार Car Comr,नागवृक्षः R, नीलकुम्भः L, नीलनिर्वास ^{कः}L, नीलासनः,

नीलवृक्षः L, नीलवृत्तकः L, नीलसारः L, नीलासनः,

तिन्दुक , नीलासनः L, नीवः Gobh,

नीलानिम्बः L, पीट्टिकारव्यः Bhpr, पतंग mfn L,

पद्मक R (B) , पलाशिन m L - पद्मकः, पुत्रकः द्वारवृक्षः

L, पुलकः L, पपट्टिमः L, lso पपट्टिमः, कुम्भीवृक्षः

पादः Ganar 300, °ch, पालीवतः Var, पिचुलः

L, पिण्डी (गोशोद) Bas, पिलु m पिलुकः

Gusr = पालु, पिशाचोदुम्बर AbGr, Sch, पातदारु

m SBr, Kath, खोदिर, देवदारु, पीयूषा, पिलु

m MBh, R, etc , पूणः R , पूर्णकः R , पुरवी वृत्तः

L , प्रयत्नः R, Hariv, Var, लक्षो दुम्बर Kaus, कानलः

Vasav , वक्वृदाः MBh , वकुलाः (वकुला) MBh, Kav, etc,

वाद्यकः Gobh , विष्णानारः Bhpr,

भूतद्राविन् m L (भूताङ्कः शः) , भूताङ्कः शः L , भूपरः

L , भूमिशरः Bhpr , भूङ्किणी L , मधुक R, Var

मधुपालु m L , महापिण्डावरु m L , महापालु m L ,

मातामकः L , माधवोद्वः L , मालुकारद्धः L ,

मुच्यकः L , मुञ्जातकः MBh , Susr , मधुशङ्कः MBh, Susr.

महाकाव्यः (i c) varBrS, Susr. Bhpr, याज्ञवल्क्यभूतम्

L, रत्नमूलकः L, रत्नवृक्षः Susr, रत्नानकः

L, रत्नानकः m L, राजतरु m Susr, राजपीलु

m L, महापीलु, राजफलः, राजदनी, राजाद्वयन

संज्ञकः L, रामालकिरापिन् m L, रोहन्तः L, रोहिणीतरु

m Kathas, रोहिताः Susr, लघुकाशमयः L, कर्कश,

लोसकः L, लोहितश्वत्थः Kaus, वज्र-सेनः, वज्रः

Hear (v.l. वज्रक), वज्रकः Hear (v.l. वज्रः), वज्र-सेनः

L, वज्र, वरी Ratan, वत्सनाभः Bh, Hariv also

वत्सवाशक Wariv , वन्दनी (only L) , वरी ,

वल्लुक : Pañcar , वसन्तक : (ifc f गी) L , वसुहृद :

(Car, Sch) , वसुहृदक : (L) , वक , वसूक L , वक ,

वायसपोल m Car = काकपोल , विश्वलाप : TS , विषापह :

L , मुल्लक , विषारि m (L - गहाचक्षु , धृतकरु) Sus

वृक्षविशेष : , वेर : Ganar , पोलवृक्ष , वेल्लान्तर :

Bhpr , वारतर , व्यवहार : L , शतपत्ता : VarBrS , श उ कु

m L , शान्क शिरव्य : शिरवावत् m , चित्रक ,

शिराषक Bhpr , शिरा-धृम L , शिशुक : L ,

शुक्रादरम् L, तालाशपत्र, श्रयाहम् Car,

स्वताकाण्डः L, स्वतपत्र, स्वतापिण्डितकः L, स्वतामन्दारः

(Cat) स्वतामन्दारकः (L), स्वतशिंशपा L, संदानिकः

L, सप्तच्छदः MW, सप्तविदारु m Col, सरङ्ग m L,

सरणः Col, सजरसः 13h, Susr, Hariv (v.l.),

सानन्दः L, सारपादपम् L Prob, धामनी, सितकरा^{मी}

L, सिद्धकः Susr, सिद्धः Un 2.13, Sch, सिद्धकः

KatySr, सिन्दूरः L, शोभाकः L, शोभाकः L, सुतीक्ष्णः^{कः}

L, सुष्ककः, सुन्दरी Vas, सुरसविपकः L, सुरङ्गः

सुवर्णहलि m L, सुविदः L, तिलक, सुधमकुशफला,

सुधमकुशफला L, मध्यमजम्बूवृक्षः सूत्रम् (accord to g

अथर्थादि also सूत्रः) Divyāv, सृगालः MBh, Nīlak

1, सैधिकम् Say, रफवि m L, रयमीकः, रयमिकः

Un 3.46, Sch, सज् f Kaus, स्वणिकः Hariv, हरिद्रु

m SBr, KātyŚr, Hariv, हरिवृक्षः Suśr, हस्तः (ifc f

अथ 1) L, हरिद्रकः L, हेमगोरः L, किङ्किरम्, a

kind of t. in the lower world असिपत्रवृक्षः (Comm) Bash

14.48 a kind of t. (much used in medicine) स्फिग्धातकः

L, मन्थरी a kind of t. resembling the fan palm यिकमः

L a kind of t. resembling the wine palm शितलः

शितलः Hc t a kind of t. (the ashes of which are

used as a **cautery**) गुण्यः Susr a kind of t. (the

wood of which is made into beds (teads ~~beds~~ chairs etc)

स्यन्दनः VarBrS a kind of t. ~~which~~ with poisonous

~~resin~~ resin शरीय mfn Susr a large t. in the vil-

lage चैत्यद्रु m W a large t. with hard wood स्वाद्यात

m f (also स्वाद्यात) RV 5.32.10, 9.2.6 the leaf of a

t. वृक्षपणम् R, वृक्षदलम्

R the level ground

round the foot of a t. तरुतलम् Kathās, Hit a little t.

वृक्षकः Kum, Vcar living in trees वृक्षचर m'n

living under t. (said of Śiva) वानस्पत्य mf(श्री)n 7 the

Lodhra tree २११: Kād lying on roots of trees (asa

hermit) वृक्षमूलता Kam made from the wood of the Phanva-

na t. ध्यानवन mf(३) SankhSr, Susr made of a t. वृक्षज

mf(श्री)n Hcat made of the Tilvaka t. तिलवक mfn ShadvBr

3.8, KātySr, Susr made of the t. Spandana ~~संस्कृत~~ स्पान्दन mfn

g 45121112 made of the t. Tivradaru 1995 mfn g

251114 made of the wood of a fine t. 113 mf

Heat made of the wood of the Sidhraka t. सिधरा min

Br made of trees $\frac{1181}{f}$ mf($\frac{f}{5}$)n Mn, Wh, etc a mult-

itude of trees पानस्ययम् Pan 4.1.85, Vārtt 10, Pat

the notion of tree वृक्षाराम Sarvad oil prepared from

Q. 11. वृक्षात्तलम् KatySr, Sch, वृक्षात्तलम् KatySr, Sch one

of the five trees of Indra's heaven संतापः (ifc f ३११)

Hariv, संतानम्: MBh, Kāv, etc one of the five t. of

paradise (the ~~xx~~ other four being Pārijāta, Mandāra ,

Santāna, and ~~Kalp~~ Kalpa) होर य-दन; हरिय-दो ^{म-}Pancar, Pan-

cat one of the five t. of ~~Sar~~ Svarga of Indra's paradise

fabled to fulfil all desires कल्पतरु m Hit, Pāncat,

Each 1.75, 17.26, कल्पद्रु m, कल्पद्रुम: Pājat, Das. Kum 2.39

Pāncat 3.10 one of the t. of paradise का/वदारः. Hariv

7169, Lalit over grown with t. द्रुमवत् mfn 189b, Lagh

' peculiar tree ' (Coral) विद्रुमम् (विद्रुमः L) Ph,

Kar, etc performed under t. (as a sacrifice) वानरप्रत्य

mf(271)n BhP prepared from trees (as Soma) 41-42-44

mf()n AltBr produced by a tree (a flower fruit etc)

परीक्षा mfn W produced from a t. २५२५ mfn

provided with trees always in flower and bearing fruit

सदाफलद्रुम mfn Ka has relating to a tree द्रव्य

mfn Pan 4.3.161 relating to trees ११३१ mf (५) n Mn,

MBh, etc a religious fig tree पत्यवृक्षाः L, पत्यवृक्ष

m L rich in bloomin- trees 73 21 11 91 mfn R roosting

in t. (as birds) वृक्षे शय mfn Ragh a roosting tr

वासवृक्षः car the root of trees वृक्षमूलम् Mn,

R the root of a tree वृक्षादि m Hit a sacred t. (esp.

a religious fig tree) growing on a mound चैत्यः, चैत्यम्

svGr 1.12, Parās, Tājñ 2.151 & 228, MBh, etc , (growing

near a temple) काचिमः L the sacred t. of a village

गामचैत्यम् Megh 24 the shade of a single t. वृक्षच्छाया

L the shade of a t. वृक्षच्छाया Hit the shade of many

trees वृक्षच्छायम् L the shade of two t. वृक्षच्छाया L

the silk cotton tree स्थिरायुस m f L , स्थूलफलाः L

(in older lang are) a single t. वनम् a single t. in

a village held sacred by the inhabitants ग्रामदुर्मः

IBh sitting on a t. द्वेषद्, द्वेषक mfn PV, TS, TBr sitting

on trees (as birds) वनपदे mfn IV, KaitrS sleeping

on roots of t. (as a hermit) वृक्षमूलता Kam the small

Pippala tree अश्वत्था L, वनस्था L a small t.

ह्रस्वशाखाश्रिक्तः L the state of t. वृक्षात्वम् arvad,

तरुता MarkP 31.9, Kathās 72.236 staying in a t.

स्थित

वृक्षास्थ, वृक्षास्थायिन्, वृक्षा- mfn Bh, Kar, etc staying

on a t. वृक्षस्थ, वृक्षस्थायिन्, वृक्षस्थित mfn 13h,

Kav, etc 'strong t. दृढतरु m L the stamp of a t.

स्थणा १ Kam 'thick barked' a kind of Lodhra t.

घनत्वम् m L 'thick sapped' a kind of t. घनसारः L

three trees वृक्षानयम् 11 the top of a tree वृक्षाग्रम् P

, तारुमरालम् Bear 't. abode' (the hollow of a t.)

वृक्षाभवनम् L t. after t. वृक्षा वृक्षामुग्रिभि 't. animal'

(an ape) तारुमृगा L, (a monkey, ape) विरापिमृगा 13h

a t. bug गान्धिमका a t. by the root side मागिशारिवन् m

Ragh the t. called Sri श्रीद्रुमः Kād ' t. charm ' (a

bud) तरुशामः, तरुशामः L ^a t. consecrated to a

Nakshatra नक्षत्रवृक्षः L ' t. death ' (a thorn) द्रुमः

L ' t. disease ' (lac, resin) द्रुमव्याधि m, द्रुमामयः

L , (resin द्रुमव्याधि) Bhpr ' a t. clivimity द्रुमव्याधि

Pāncat ' t. dweller ' (a bird) पङ्कस m , (ape)

द्रुमवासिन m R , (a kind of small owl) वृक्षाश्रयिन

m L , (an ape) वृक्षाकस m Mear , (a peacock)

नगावासः L ' t. earth born ' (a sort of cane or reed)

वृक्षगुह्य

m L ' t. eater ' (a parasitical plant Vanda

Roxburgii) तरुभुज m L, तरुसहा L a t. (esp. religi-

ous fig tree) standing on a sacred spot चैत्यतरु m Var-

BrS चैत्यकुम्भः Mn 10.50, चैत्यवृक्षाः AV Paris 71, Mn 9.26L,

Bh, P ' t. essence ' (Camphor) तरुसारः L a t. etc

sacred to a deity महालायः ' t. fowl ' (a wild cock)

वृक्षकुम्भः L t. fruit वृक्षयम SBr a t. full of blossom

कुसुमद्रुमः Bash 16.36 ' t. goer ' (a monkey) वृक्षचरः

L ' t. flower ' (a parasitical plant whose roots attach

themselves to another plant [as *Cymlidum Thessaloides*])

* वृक्षारोहा

L a t. growing by the way side मार्गद्वयः

Kathas a t. growing from a principal stem २-क-६/५१:

t. head (a sort of decoration on the upper part of a

building a wall)

दुमशीर्षम्

L a t. in general कक्षारोहः

(Pan 6.1.156) L a t. in the middle of a stream to which

a boat is fastened

विदारणः

M a t. in the middle of a

stream dividing its course

विदारण

mfn a t. in the

midst of a river

द्वयः , द्वयकः

L ' t. king ' (t.

palmyra tree) तरु राज

Heat 2.1.317 , (the Pārijāta)

तरु राजm Hariv 71533. तरु वर

W , (the pārijāta)

) दुमेश्वर:Hariv t. like दुमेश्वर

mfn Sank Br 10.2

' t. monkey ' (a squirrel) वृक्ष मकलिका Bhpr ' t. nail 'निशान्तवृक्षः(a thorn) तरु नरवाL a t. near a bouse (?) निशासकनिशान्तवृक्ष(उत्थरादि) (v.l. निशान्तवृक्ष, १) a t. near a shoreतीररुहःF 2.104.4 * 19, (G) ' t. nose ' (i.e.

large nosed)

दुण्डुभ

mfn L

t. oil

वृक्ष तालम्

Katy

सुवर्गतरुSch, वृक्षरुहः

KatyGr, Sch a t. of heaven

सुवर्गतरु, १

m Sarasv , शुतर m BhP a t. of paradise देववृक्षः L

t. of plenty कल्पतरु m Mit. Pancat, Ragh 1.75, 17.26.

कल्पद्रु m कल्पद्रुमः Rajat , 'as, Kum 2.39 , Pancat

3.10 , दुःस्वप्न W ' t. of strife ' (Terminallia Beller

ica (suposed to be the ~~ha~~ haunt of imps)) कालिद्रु

m Bhpr ' t. of the sick ' (the Asoka t.) रोगितरु

m L ' t. of the universe ' (H. of Vishnu) विष्णुवृक्षः

Pancar ' t. of wisdom ' (Yicus religiosa) बोधितरु

m बोधिद्रुमः, बोधिवृक्षः L the t. of wisdom perfect

wisdom is attained or under which a man becomes a Brahma

बाल्य

m Heat a t. planted for a particular purpose

उद्देश्यपादपः

उद्देशपादपः

L

उद्देशवृक्षः

उद्देशकवृक्षः

trees and

shrubs

वृक्षागुल्माः

m pl

var3rs

the t.

at the side

पार्श्वे

m pl

W t.

bearing

flowers and

fruits

पुष्पफलद्रुमाः

m pl

rough

(a t.)

sheltering from rain

निरावर्ष

mfn

Hariv

a t. similar to the Bignonia

पीतपादकः

L

the trees

on every side

पार्श्वद्रुमाः

m pl

' tree splitter '

(an axe)

वृक्षाभिद्

m

' t. splitting '

(a carpenter

ter's chisel hatchet) चूँदा m L a t. standing on

the shore तीर कुमः a t. that produces fruits without

apparent flowers चरकः L the t. Tilaka टिळा

भूताशोक the t. under which any one is born मयादयः

Fajat 4.175 ' t. wanderer ' नगा रनः L a t. which supp-

orts a climbing plant उपद्रव m Fagh 14.1 a t. which

yields frankin cense शिशुपत्नी a t. with one leaf

पाना gana गहना Pan 4.2.13 a t. without

apparent blossoms पणखण्डः L a t. with ripe fruit.

५१८

mf (३५) n a t. with thorns मृगशिरः

Sh², ricch the trunk o a lopped t. शि^२ म L the trunk

of a t. २५०११ Kam , २५६१: (ifc f ५१) RV 1.130.4

two Arjuna trees (regarded as metamorphoses of Kalakūbaraand Manigrīva two sons o Kubera) यमलाजुना^{११}, यमलाजुना^{११}

m du R, Hariy, Pur , (with obstructed the path of Krishna

when a child and were uprooted by him) यमलाजुना^{११}, यमला-मृगशिरः^{११} m du R, Hari , Pur the waved leaf fir t. ५१८

शकलपत्र

L , ५१८ (a grove) where Kaipa trees are found ५

mfn Sak the wild crotton tree त्रिपणि Bhpr 5.3.31 the

कल्पतरु

wishing t. विपणित m Hit Pāncat, Ragh 1.75, 17.26 ,

कल्पतरु कु m कल्पतरु Rajat, Das, Kum 2.39, Pāncat 3.

10 the world compared to a t. संसारतरु m P ' Yama's

t. ' (Bombax Heptaphyllum) यम कु m L a young cord t.

बालमन्दारवृक्षः Megh a young t. बालतरु m Sak.

to be like a tree कुमाय Nom कुमायत Hit

to deprive of trees नि कुमाय Vcar to pass for a tree

कुमाय Nom कुमायत Hit .

treeless adj अवृक्षLaty, R 4.43.38, अवृक्ष(ed. Bomb) R 4.44.35 (4.43.28, ed Bomb) — निवृक्ष,
९निवृक्ष

Naish .

treeless and waterlessनिवृक्षालय

Kathās .

